

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων

**βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το**

ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ελένη Κατσαρού, Φιλολόγος

Εκπ/κός Β/θμιας Εκπαίδευσης

Αναστασία Μαγγανά, Γλωσσολόγος

Αικατερίνη Σκιά, Φιλολόγος

Βασιλική Τσέλιου, Φιλολόγος

Εκπ/κός Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ευαγγελία Θωμαδάκη, *Επ. Καθηγ.*

του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης

Αριστείδης Δουλαβέρας

Σχολική Σύμβουλος

Βιολέττα Λέκκα, Φιλολόγος,

Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Αντώνιος Νικολόπουλος,

Εικονογράφος-Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Φωτεινή Κουκούτση, Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χριστίνα Αργυροπούλου

Σύμβουλος Π.Ι.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Αχιλλέας Δρούγκας, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ελένη Κατσαρού
Αναστασία Μαγγανά
Αικατερίνη Σκιά
Βασιλική Τσέλιου**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

Νεοελληνική Γλώσσα

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

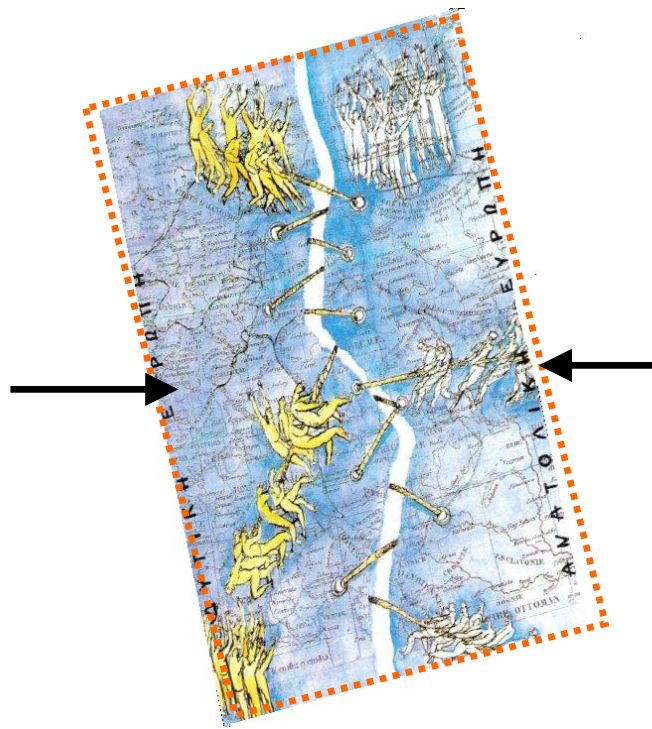
Τόμος 3ος

4η ενότητα

ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ

ΔΥΤΙΚΗ
ΕΥΡΩΠΗ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΕΥΡΩΠΗ

Από το βιβλίο του Jacques Le Golf,
Η Ευρώπη. *Μια αφήγηση για παιδιά
και νέους,*
μτφρ. Βάσιος Τσακόπουλος,
εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1997

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΕ ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Κείμενο 9 [Ελληνικά... στα Αγγλικά]

from Information Please... **Word Wise** Atlas Almanac Dictionary Encyclopedia

Home World & News U.S. People **Word Wise** Science Math Sports Cool Stuff Games & Quizzes Homework Center

Search GO! Help ?

Word Wise—Speaking of Language

Latin and Greek Word Elements

English is a living language, and it is growing all the time. One way that new words come into the language is when words are borrowed from other languages. New words are also created when words or word elements, such as roots, prefixes, and suffixes, are combined in new ways.

Many English words and word elements can be traced back to Latin and Greek.

A **word root** is a part of a word. It contains the core meaning of the word, but it cannot stand alone. A **prefix** is also a word part that cannot stand alone. It is placed at the beginning of a word to change its meaning. A **suffix** is a word part that is placed at the end of a word to change its meaning.

Greek Roots, Prefixes, and Suffixes

Greek root	Basic meaning	Example words
-anthrop-	human	misanthrope, philanthropy, anthropomorphic
-chron-	time	anachronism, chronic, chronicle, synchronize, chronometer
-dem-	people	democracy, demography, demagogue, endemic, pandemic
-philo-, -phil-	having a strong affinity or love for	philanthropy, philharmonic, philosophy

Greek prefix	Basic meaning	Example words
a-, an-	without	amoral, atypical, anaerobic
auto-	self, same	autobiography, automatic, autopilot
geo-	Earth; geography	geography, geomagnetism, geophysics, geopolitics
micro-	small	microcosm, micro waves, microscope

Greek suffix	Basic meaning	Example words
-logy	discourse, expression; science, theory, study	biology, dermatology
-meter, -metry	measuring device; measure	geometry, kilometer, parameter, perimeter
-phobe, -phobia	one that fears a specified thing; an intense fear of a specified thing	agoraphobe, agoraphobia, xenophobe, xenophobia

Ιστοσελίδα www.factmonster.com

1

Word Wise

**Atlas
Almanac
Dictionary
Encyclopedia**

Search

GO!

Help ?

2

Home

**World &
News**

U.S.

People

Word Wise

Science

Math

Sports

Cool Stuff

Games &

Quizzes

Homework

Center

**Word Wise—
Speaking of**

Latin and Greek Work Elements

English is a living language, and it is growing all the time. One way that new words come into the language is when words are borrowed from other languages. New words are also created when words or word elements, such as roots, prefixes, and suffixes, are combined in new ways.

Many English words and word elements can be traced back to Latin and Greek.

A word root is a part of a word. It contains the core meaning of the word, but it cannot stand alone.

A prefix is also a word part that cannot stand alone. It is placed at the beginning of a word to change

its meaning. A **suffix** is a word part that is placed at the end of a word to change its meaning.

Greek Roots, Prefixes, and Suffixes

Greek prefix	Basic meaning	Example words
a-, an-	without	amoral, atypical, anaerobic
auto-	self, same	autobiography, automatic, autopilot
geo-	Earth; geography	geography, geomagnetism, geophysics, geopolitics
micro-	small	microcosm, microwaves, microscope

Greek prefix	Basic meaning	Example words
anthrop-	human	misanthrope, philanthropy, anthropomorphic
-chron-	time	anachronism, chronic, chronicle, synchronize, chronometer
-dem-	people	democracy, demography, demagogue, endemic, pandemic
-philo-, phil-	having a strong affinity of love for	philanthropy, philharmonic, philosophy

Greek prefix	Basic meaning	Example words
-logy	discourse, expression, science, theory, study	biology , dermatology,
-meter, -metry	measuring devise; measure	geometry, kilometer, parameter, perimeter
-phobe, -phobia	One that fears a specified thing; an intense fear of a specified thing	agoraphobe, agoraphobia, xenophobe, xenophobia,

Greek prefix	Basic meaning	Example words
-phone	sound; device that receives or emits sound; speaker of a language	homophone, telephone, Francophone

Ακούω και μιλώ

1. Προσπαθήστε να αποδώσετε στα ελληνικά το νόημα του κειμένου 9. Αν χρειαστεί, ζητήστε τη βοήθεια του καθηγητή σας των αγγλικών.

2. Σύμφωνα με το κείμενο, πολλές νέες λέξεις που χρησιμοποιούνται στα αγγλικά δημιουργούνται με συνθετικά που προέρχονται από την ελληνική γλώσσα. • Οι αγγλικές λέξεις *geography* και *telephone*,

που αναφέρονται στο κείμενο, από ποια ελληνικά λεξικά στοιχεία προέρχονται; • Αν έχετε αμφιβολίες, συμβουλευτείτε το λεξικό σας.

3. Οι σύνθετες λέξεις γεωγραφία και τηλέφωνο είναι αρχαίες ελληνικές λέξεις ή μεταγενέστερες; • Πότε νομίζετε ότι μπορεί να έχουν δημιουργηθεί;

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε τα λεξικά στοιχεία ελληνικής προέλευσης που αναφέρονται στο κείμενο 9.

2. Σκεφτείτε και καταγράψτε άλλες λέξεις-παραδείγματα από ξένες γλώσσες που να έχουν δημιουργηθεί από συστατικά

στοιχεία της ελληνικής γλώσσας.

Κείμενο 10 [Σελίδα λεξικού]

biopsy (μπάιοψυ) βιοψία, μικροσκοπική εξέταση ζωντανού τμήματος ιστού του σώματος <βίος + όψις εξωτερική μορφή, εμφάνιση - **biopsis (μπαϊόψικ)** βιοψιακός, ο σχετικός με τη βιοψία **biopsychic, biopsychical (μπαϊόσαϊκικ, -καλ)** βιοψυχικός, ο αναφερόμενος σε βιολογικά και ψυχικά φαινόμενα <βίος + ψυχή πνοή, ζωή **biopsychology (μπαϊόσαϊκόλοτζυ)** ψυχοβιολογία, η επιστήμη που ερευνά τα ζωικά φαινόμενα των φυτών και τα ερμηνεύει σύμφωνα με τις αρχές του ψυχοβιολογισμού (ότι δηλ. τα φυτά έχουν ψυχή)

biorhythm (μπαΐορύθμ) βιορυθμός,
έμφυτος βιολογικός παράγοντας
που επηρεάζει τη συμπεριφορά ή
διάθεση του ατόμου

<βίος + ρυθμός - **biorhythmic,**
biorhythmicity (μπαΐορυθμίσιτυ)
βιορυθμικότητα

biotechnology (μπαΐοτεκνόλοτζυ)
βιοτεχνολογία, η εφαρμογή των
αρχών της τεχνολογίας στις
επιστήμες της Ιατρικής και της
Βιολογίας <βίος + τεχνολογία
συστηματική εξέταση

biotelemetry (μπαΐοτηλέμετρυ)
βιοτηλεμετρία, η από απόσταση
παρακολούθηση και μέτρηση
βιολογικών λειτουργιών,
δραστηριοτήτων ανθρώπου ή
ζώου <βίος + τήλε
μακριά + μέτρον

biotherapy (μπαΐοθέραπυ)

**βιοθεραπεία, θεραπεία ασθενειών
με προϊόντα που παράγονται από
ζώντες οργανισμούς
(π.χ. εμβόλια, αντιγόνα κ.λπ.)**

<βίος + θεραπεία

**biotic (μπαϊότικ) βιοτικός, αυτός
που αναφέρεται ή σχετίζεται με τη
ζωή < βιοτικός ο κατάλληλος για
τη ζωή, ζωηρός**

**biotomy (μπαϊότομυ) βιοτομία,
ζωοτομία, η ανατομία των ζώων
<βίος + τομή**

**biotope (μπαϊοτόπου) βιότοπος
<βίος + τόπος**

**Αριστείδης Ε. Κωνσταντινίδης,
Οι ελληνικές λέξεις στην αγγλική
γλώσσα, 1993**

Ακούω και μιλώ

1. Ποιο είναι το πρόθημα των λέξεων της σελίδας του λεξικού (κείμενο 10); • Τι σημαίνει; • Ξέρετε άλλες λέξεις με το ίδιο πρόθημα;

2. *biology, biochemical, biography:* Προσπαθήστε να βρείτε ελληνικές λέξεις που έχουν χρησιμοποιηθεί ως ρίζες και καταλήξεις στις τρεις αυτές αγγλικές λέξεις.

Διαβάζω και γράφω

1. Δημιουργήστε και εσείς μια σελίδα λεξικού (όπως το κείμενο 10), χρησιμοποιώντας ένα άλλο ελληνικό πρόθημα (π.χ. *geo-*, *tele-* κ.λπ.).

2. Ψάξτε σε ξενόγλωσσα βιβλία και σε λεξικά ή σε διαφημίσεις και περιοδικά και γράψτε 10 αγγλικές λέξεις με ελληνική ρίζα.

3. Διαλέξτε τρεις από τις λέξεις που συλλέξατε στις δύο προηγούμενες δραστηριότητες και χρησιμοποιήστε τις σε δικές σας φράσεις.

Διαπιστώνω ότι:

- ▶ Σε πολλές ξένες γλώσσες –ιδίως ευρωπαϊκές– υπάρχουν λέξεις που έχουν ελληνική ρίζα ή κάποιο συνθετικό ή κατάληξη που προέρχονται από την ελληνική.
- ▶ Η ελληνική γλώσσα έχει δώσει πλήθος από τέτοια γλωσσικά στοιχεία, ώστε να δημιουργηθούν νέες λέξεις σε ξένες γλώσσες, για να αποδώσουν έννοιες, ιδέες

ή επιτεύγματα του τεχνολογικού πολιτισμού.

► Αργότερα, οι νέες αυτές λέξεις πολύ συχνά επανεισάγονται στην ελληνική γλώσσα για να εξυπηρετήσουν σύγχρονες επικοινωνιακές ανάγκες.

► Οι λέξεις αυτές, βέβαια, είναι σύγχρονες, αλλά αντλούν τα υλικά τους από την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Κείμενο 11 [Τίτλοι από το γαλλικό Τύπο]

Les bibliothécaires défendent

**Une politique alternative
d'immigration**

RECERCHE

Bioéthique: zones interdites

Dangers d' une techno-utopie

CYBERESPACE ET DÉMOCRATIE
Pour l' intelligence collective

**Κείμενο 12 [Ελληνικά και...
στα Ισπανικά]**

[...] En concreto, cada uno de estos sectores de intervención exige fórmulas y modalidades profundamente diferenciadas según la complejidad de la crisis. Cada acción se prepara en función de diversos factores: la duración y la dimensión de la crisis (tras el genocidio de 1994, ante las fronteras de Ruanda hubo campos con más de 200 000 refugiados), las

caratteristiche proprie de las sociedades afectadas (grado de bienestar, estructuras y costumbres de cada comunidad), el contexto geográfico de la crisis (clima caliente o frio, zona árida o humeda). Hay situaciones donde las consecuencias de los conflictos provocados por el hombre se anaden a las de catástrofes naturales como sequias, inundaciones y terremotos.

Ιστοσελίδα www.europa.eu.int

Κείμενο 13 [Πίνακας περιεχομένων]

Introduzione e classificazione .

.....pag. 539

Cenni di fisiopatologia dell'osso

..... 541

Metabolismo del calcio e del fosforo.	543
Osteopetrosi	546
Osteopecilia	547
Disostosi cleidocranica e craniofacciale	548
Osteogenesi imperfetta	550
Ipofosfatasia	552
Sindrome di Marfan	564
Osteoporosi	566
Rachitismo	574
Osteoartropatia ipertrofizzante	591
Displasia fibrosa delle ossa	595
Tumori maligni metastatici	601

Από ιταλικό βιβλίο Ιατρικής

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 11 σας δίνονται πέντε τίτλοι από γαλλικές εφημερίδες. Βρείτε τις γαλλικές λέξεις που έχουν ελληνική ρίζα.

- **Καταλαβαίνετε τι σημαίνουν οι λέξεις αυτές;**

2. Στα κείμενα 12 και 13 υπογραμμίστε τις λέξεις που προέρχονται από την ελληνική γλώσσα, είτε ως προς κάποιο συνθετικό τους είτε ολόκληρες.

- **Καταλαβαίνετε τι σημαίνουν οι λέξεις αυτές;**

3. Οι ελληνικές λέξεις στα παραπάνω ξενόγλωσσα κείμενα σας φάνηκαν λίγες ή πολλές;

- **Συζητήστε στην τάξη τις παρατηρήσεις σας.**

Διαβάζω και γράφω

Ψάξτε και εσείς σε ξένες εφημερίδες και καταγράψτε ελληνικές λέξεις που θα βρείτε είτε αυτούσιες είτε να περιέχουν κάποια ελληνική ρίζα.

• Μπορείτε να επισκεφτείτε τις ηλεκτρονικές ιστοσελίδες γνωστών ξένων εφημερίδων για να κάνετε την έρευνά σας. • Ενδεικτικά, σας δίνονται οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

www.unita.it,

www.timesonline.co.uk,

www.bild.t-online.de,

www.dailytelegraph.co.uk,

www.elpais.es, www.lemonde.fr,

www.liberation.fr

ΣΥΝΩΝΥΜΑ – ΑΝΤΙΘΕΤΑ

Ακούω και μιλώ

1. Για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις γράψτε μία λέξη που να έχει την ίδια ή παρόμοια σημασία.

λουλούδια (κείμενο 1)

αέρας (κείμενο 1 και 7)

δήθεν (κείμενο 2)

πρόσθιο (κείμενο 3)

όμορφης (κείμενο 6)

ένιωσα (κείμενο 8)

2. Σε ποια από τα ζευγάρια συνωνύμων, που σχηματίσατε, οι δύο λέξεις δηλώνουν ακριβώς το ίδιο αντικείμενο, την ίδια κατάσταση, το ίδιο γεγονός;

3. Ποιες λέξεις από τα παραπάνω ζευγάρια ταιριάζουν σε πιο «επίσημο» λόγο;

4. Σκεφτείτε γλωσσικά περιβάλλοντα/προτάσεις, στα οποία η μία λέξη του ζευγαριού δεν μπορεί να αντικαταστήσει την άλλη (π.χ. στο άνθος της ηλικίας της / Αλλά όχι: στο λουλούδι της ηλικίας της). • Γιατί αποκλείεται η χρήση της άλλης λέξης σε ορισμένες περιπτώσεις;

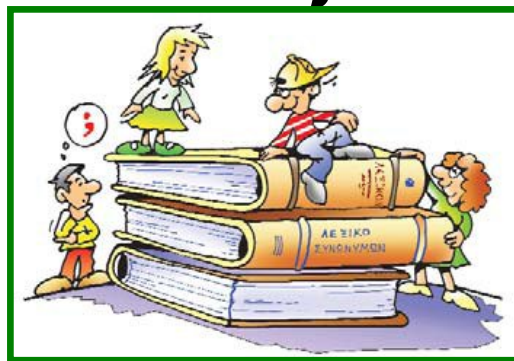
Διαβάζω και γράφω

1. Φέρτε τέσσερα αντίτυπα λεξικών με συνώνυμα στην τάξη. • Χωριστείτε σε τέσσερις ομάδες:

• η πρώτη να αναζη-

τήσει τις λέξεις: Ένωση,

Συνομοσπονδίας, ιδιαιτερότητα,

**ενοποίησης, τυποποίηση,
προσήλωση (κείμενο 2),**

**• η δεύτερη τις λέξεις: αλλογενείς,
διακηρύξεις, χορήγηση, δικαιώματα
(κείμενο 7),**

**• η τρίτη τις λέξεις: διάβαση,
βάνουσα, αντιτάσσει, χοντρά,
αρμονία (κείμενο 1),**

**• η τέταρτη ομάδα να κάνει το ίδιο
με τις λέξεις: αποκλεισμού, ισορρο-
πίας, ιδανικό, να κυριαρχήσει,
να καταπολεμήσουν (κείμενο 6).**

**Με τη βοήθεια των λεξικών βρείτε
συνώνυμες λέξεις και
αντικαταστήστε τες.**

**2. Διαβάστε στην τάξη τις προτά-
σεις που αλλάξατε, αντικαθιστώ-
ντας τις λέξεις που σας δόθηκαν
παραπάνω με τις συνώνυμές τους.**

**• Συγκρίνετε τη νέα εκδοχή με την
αρχική. • Ποιες αλλαγές**

παρατηρείτε; • Σε ποιο κείμενο οι αλλαγές είναι πιο φανερές και ίσως πιο ενοχλητικές; • Οι λέξεις που βρήκατε εσείς έχουν ακριβώς την ίδια σημασία με τις λέξεις των κειμένων;

3. Συγκεντρώστε τα συνώνυμα που βρήκατε για τη λέξη Ένωση και γράψτε δικές σας προτάσεις χρησιμοποιώντας κάθε φορά και ένα διαφορετικό συνώνυμο.

4. Γράψτε άλλα παραδείγματα χρησιμοποιώντας κάθε φορά και μια συνώνυμη λέξη της λέξης *ιδιαιτερότητα* από αυτές που περιλαμβάνονται στο λήμμα «ιδιαιτερότητα» του Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γιώργου Μπαμπινιώτη:

Η λέξη **ιδιαιτερότητα** χαρακτηρίζει κάθε μορφής απόκλιση και λειτουργεί ως «μέση» λέξη, ήτοι με θετική (κάτι για το οποίο διακρίνεται κανείς και ξεχωρίζει από τους άλλους) και με αρνητική σημασία (κάτι για το οποίο αποκλίνει κανείς και μειονεκτεί έναντι των άλλων): *Οι ιδιαιτερότητες του χαρακτήρα της για άλλους την κάνουν αξιολάτρευτη και για άλλους το πιο μισητό πρόσωπο.* Η ιδιορρυθμία δηλώνει χαρακτηριστικά (συμπεριφοράς, χαρακτήρα, αντιλήψεως) που τείνουν περισσότερο προς το αρνητικό, αλλά που θα μπορούσαν ενίοτε να θεωρηθούν και δημιουργικές παραξενιές (συχνά γίνεται λόγος για τις ιδιορρυθμίες των καλλιτεχνών): *Η ιδιορρυθμία της ζωγραφικής του όχι μόνον δεν*

ενοχλεί, αλλά επαινείται από τους περισσότερους κριτικούς ως σημαντικό προσωπικό ύφος. Η ιδιοτροπία αποτελεί, κατά κανόνα, αρνητικό σχολιασμό για κάποιον εκ μέρους του ομιλητή: Οι ιδιοτροπίες του τον κάνουν να ζει απομονωμένος χωρίς φίλους και παρέες.

Μαθαίνω ότι:

- ▶ **Συνώνυμες λέγονται οι λέξεις που έχουν την ίδια περίπου σημασία.**
- ▶ **Στη γλώσσα όμως είναι σχεδόν αδύνατο να υπάρξουν δύο λέξεις που να έχουν την ίδια ακριβώς σημασία και να μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικά σε όλα τα περιβάλλοντα.**

Ακούω και μιλώ

1. α. Για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις βρείτε μία με αντίθετη σημασία:

ζωντανή, χοντρά, μικρές, αντιθέσεις, τελικός, ελεύθερη, ικανότητα, δύναμη (κείμενα 1 και 2).

β. Πηγαίνετε τώρα πίσω στα κείμενα 1 και 2 (τομ.2ος, σελ. 112, 117) και εντοπίστε τις παραπάνω λέξεις. • Τα αντίθετα που βρήκατε προηγουμένως ταιριάζουν με τις σημασίες που έχουν οι λέξεις αυτές μέσα στα κείμενα; • Αν όχι, εξηγήστε γιατί και έπειτα σκεφτείτε νέα αντίθετα που να ταιριάζουν στα περιβάλλοντα των κειμένων.

2. *αλλογενής ≠ ομογενής,
καλός ≠ κακός, ψηλός ≠ κοντός,
ειλικρινής ≠ ανειλικρινής,
ελεύθερος ≠ δεσμευμένος,*

φιλικός ≠ εχθρικός: Σε ποια από αυτά τα ζεύγη αντιθέτων μπορείτε να προσθέσετε το επίρρημα πολύ ή λίγο και να φτιάξετε λογικές φράσεις/προτάσεις; • Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί κάποιος (ή κάτι) να μην είναι ούτε το ένα ούτε το άλλο, αλλά κάτι ενδιάμεσο (π.χ. ένας άνθρωπος μπορεί να μην είναι ούτε ψηλός ούτε κοντός αλλά μέτριος, κανονικός).

3. δανείζω ≠ δανείζομαι, γιαγιά ≠ εγγόνι, αγοράζω ≠ πουλώ: Μπορείτε να πείτε τι κοινό έχουν αυτά τα τρία ζεύγη αντιθέτων; (Συμβουλή: σκεφτείτε τις σχέσεις που περιγράφουν, το ρόλο των ανθρώπων που εμπλέκονται σ' αυτές.)

Μαθαίνω ότι:

► **Αντίθετες** είναι οι λέξεις που έχουν αντίθετες σημασίες.

► Μια λέξη μπορεί να έχει διαφορετικά αντίθετα ανάλογα με το περιβάλλον, στο οποίο αυτά εμφανίζονται:

π.χ. νέες ιδέες	≠	παλιές ιδέες
νέες γυναίκες	≠	γριές γυναίκες
ψηλά δέντρα	≠	χαμηλά δέντρα
ψηλά παιδιά	≠	κοντά παιδιά

► Ο τρόπος με τον οποίο δύο λέξεις βρίσκονται σε αντίθεση δεν είναι πάντα ο ίδιος:

α. Αντίθετες είναι δύο λέξεις όταν αποτελούν τα άκρα μιας κλίμακας με ενδιάμεσες διαβαθμίσεις.

κρύος δροσερός | χλιαρός ζεστός

ούτε κρύος ούτε ζεστός

- Τα ζεύγη αυτά λέγονται **κλιμακωτά αντίθετα**.

β. Αντίθετες είναι όμως και δύο λέξεις ανάμεσα στις οποίες δεν υπάρχει καμία ενδιάμεση κατάσταση: αναγκαστικά ένας άνθρωπος (ή ένα πράγμα) μπορεί να είναι ή το ένα ή το άλλο.

ελεύθερος

≠

σκλαβωμένος

- Αυτά τα αντίθετα είναι **δυναδικά αντίθετα**.

γ. Αντίθετες είναι επίσης δύο λέξεις όταν η μία περιγράφει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε δύο ανθρώπους (ή πράγματα) και η άλλη περιγράφει την ίδια σχέση αλλά από την πλευρά του άλλου ατόμου.

πουλώ

≠

αγοράζω

- Αυτές οι λέξεις λέγονται **αντίστροφες**.

Διαβάζω και γράφω

1. «στην αναζήτηση νέων ιδεών» (κείμενο 2), **«όταν είμαστε νέοι»** (κείμενο 6), **«αρχαία Ελλάδα»** (κείμενο 2), οι καθηγητές των **αρχαίων**: Ποια είναι τα αντίθετα των επιθέτων στις παραπάνω φράσεις;

- Γράψτε και άλλες λέξεις που έχουν διαφορετικά αντίθετα ανάλογα με τις φράσεις στις οποίες χρησιμοποιούνται.

2. Γράψτε τα αντίθετα των παρακάτω λέξεων και σημειώστε

σε κάθε περίπτωση αν πρόκειται για κλιμακωτά, δυαδικά ή αντίστροφα αντίθετα:

άπειρες (κείμενο 1)
έδωσε (κείμενο 1)
ψηλά (κείμενο 1)
αδιαφόρησαν (κείμενο 2)
πλεονέκτημα (κείμενο 6)
δίκαιη (κείμενο 6)
θα γεμίσει (κείμενο 6)
εναντίον (κείμενο 6)
ευθέως (κείμενο 7)
γονείς (κείμενο 7)
πάνω (κείμενο 7)

3. Η λέξη *απαρτχάιντ* (κείμενο 7) είναι μια ξένη λέξη που χρησιμοποιείται όμως και από Έλληνες ομιλητές. Εξηγήστε τι σημαίνει και σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται.

4. Στο κείμενο 7 υπάρχουν οι λέξεις *είλωτες* και *μέτοικοι*. Τι ξέρετε για την ιστορική προέλευση και την αρχική σημασία καθεμιάς από αυτές τις λέξεις; • Τι νομίζετε ότι σημαίνουν μέσα στο κείμενο που διαβάσατε; • Μπορείτε να βρείτε συνώνυμές τους;

Ε ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Ακούω και μιλώ

1. Στην Ευρώπη έχουν διαμορφωθεί τρεις στάσεις απέναντι στις ΗΠΑ:

Η πρώτη είναι το «αμερικανικό όνειρο». Η αμερικανική εκδοχή της ελεύθερης αγοράς για κάποιους αποτελεί πρότυπη μορφή

καπιταλισμού.

Άλλοι θεωρούν ότι οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκονται σε διαρκή ανταγωνισμό.

Τέλος, υπάρχουν και κάποιοι που εκτιμούν ότι υπάρχει σύμμετρη σχέση μεταξύ ΗΠΑ και Ευρωπαϊκής Ένωσης με έντονη αλληλεξάρτηση στον οικονομικό τομέα.

Ηλίας Μακρής,
περ. «Κ», εφημ.
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ,
2003

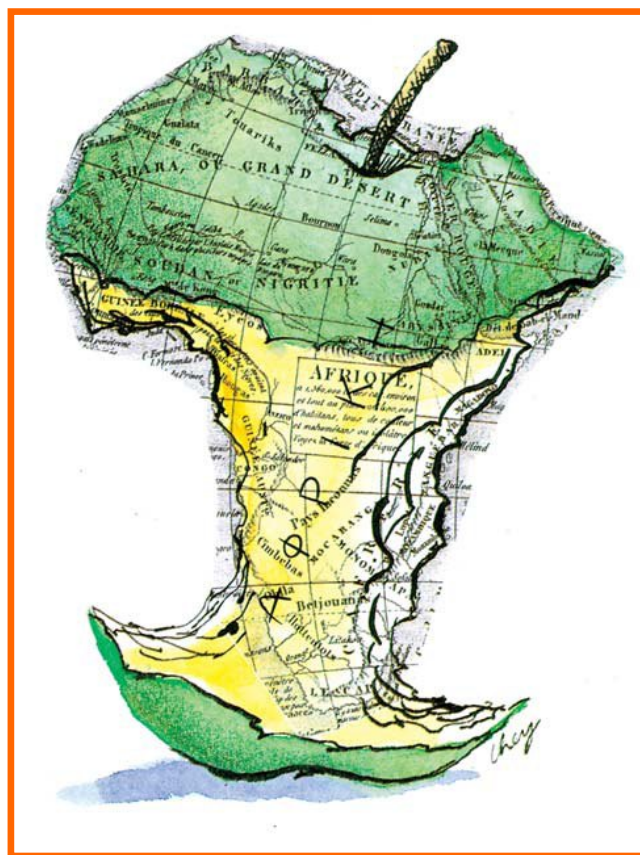

- Η γυναίκα που απεικονίζεται στο παραπάνω σκίτσο παριστάνει την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ποια από τις τρεις αυτές στάσεις φαίνεται να οραματίζεται;
- Συζητήστε στην τάξη ποια σχέση

μεταξύ ΗΠΑ και Ευρωπαϊκής Ένωσης υποδηλώνεται στο σκίτσο.

2. Συσχετίστε το παρακάτω σκίτσο με το κείμενο 6. • Ποια θεωρείτε εσείς ότι είναι η προτιμότερη στάση της Ευρώπης απέναντι στον Τρίτο Κόσμο; • Για ποιους λόγους;

Σκίτσο του Charley Case στο Jacques Le Goff, *Η Ευρώπη. Μια αφήγηση για παιδιά και νέους*, μτφρ. Βάσιας Τσακόπουλος, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1997

Διαβάζω και γράφω

1. Αν το σχολείο σας δε συνεργάζεται με σχολεία από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, προσπαθήστε να έρθετε σε επαφή με κάποια σχολεία ευρωπαϊκών χωρών.

- **Ετοιμάστε ένα κείμενο, στο οποίο θα παρουσιάζετε το σχολείο και τη χώρα σας και θα εξηγείτε τους λόγους για τους οποίους επιθυμείτε τη συνεργασία μαζί τους.**
- **Αποφασίστε τι είδους κείμενο θα γράψετε (επιστολή, e-mail κ.λπ.) και αξιοποιήστε για το σκοπό αυτό στοιχεία από τα κείμενα της ενότητας.**

2. Είστε πολίτες μιας Ευρώπης που σταδιακά ενοποιείται. Τι περισσότερο ελπίζετε και τι κυρίως φοβάστε από την προοπτική αυτή;

- **Γράψτε ένα κείμενο, το οποίο στη συνέχεια θα διαβάσετε στην τάξη σας προκειμένου να αποτελέσει αφορμή για προβληματισμό και συζήτηση.**

Χρησιμοποιήστε (ατομικά ή χωρισμένοι σε ομάδες) τα παρακάτω κριτήρια αξιολόγησης για να κρίνετε αν στα κείμενα που γράψατε οι ίδιοι ή οι συμμαθητές σας:

- **διακρίνονται με σαφήνεια οι θέσεις σας και οι προβληματισμοί σας,**
- **αιτιολογούνται επαρκώς οι κρίσεις σας,**
- **ενσωματώνονται συγκεκριμένες γνώσεις που αφορούν την Ευρωπαϊκή Ένωση,**
- **χρησιμοποιείται το κατάλληλο λεξιλόγιο αναφορικά με τα θέματα που θίγονται στο κείμενο σας.**

Διαθεματική εργασία

► **1. Μελετήστε τις παραστάσεις των τραπεζογραμματίων ευρώ. Χωριστείτε σε επτά ομάδες – όσες τα τραπεζογραμμάρια. • Δείτε προσεκτικά τις παραστάσεις και αναγνωρίστε τους αρχιτεκτονικούς ρυθμούς τους. • Φτιάξτε ένα ενημερωτικό φυλλάδιο για τους ρυθμούς αυτούς και την ιστορία τους και μοιράστε το στο σχολείο. • Σε συνεργασία με τον καθηγητή της Αισθητικής Αγωγής και των Μαθηματικών, αντιγράψτε τις παραστάσεις. Κάντε τες μεγαλύτερες, αναλογικά σε κλίμακα, ώστε να φαίνονται καλύτερα οι λεπτομέρειές τους. Χρωματίστε τες. Ενσωματώστε τις ζωγραφιές σας στο φυλλάδιο.**

Εναλλακτικά:

2. Φανταστείτε ότι είστε ταξιδιώτες με τη μηχανή του χρόνου στην ιστορία της Ευρώπης.

- **Επιλέξτε την περίοδο της ευρωπαϊκής ιστορίας στην οποία θα ταξιδέψετε. (Προτιμήστε μία από τις περιόδους της Ιστορίας που διδάσκεστε τη χρονιά αυτή.)**

- **Κάθε μαθητής μόνος του είτε χωρισμένοι σε ομάδες 3-4 ατόμων, επιλέξτε τη χώρα που θα επισκεφτείτε.**

- **Σε ένα κείμενο:**

α. Αφηγηθείτε τη συνάντησή σας με κάποιο σημαντικό πρόσωπο που θα μπορούσατε να έχετε συναντήσει στην κάθε χώρα την περίοδο που επιλέξατε.

β. Περιγράψτε κάποια σημαντικά μέρη που θα μπορούσατε να είχατε

ΕΠΙΣΚΕΦΤΕΙ.

γ. Μιλήστε για κάποια σημαντικά έργα τέχνης που θα μπορούσατε να γνωρίσετε στη χώρα που επισκεφτήκατε.

δ. Παρουσιάστε τα αντικείμενα που θα φέρνατε μαζί σας πίσω στην πατρίδα σας.

ε. Αποκαλύψτε τις σκέψεις που σας δημιουργούνται ύστερα από αυτό το ταξίδι σας στο χρόνο.

• Κάντε ένα μεγάλο κολάζ με λέξεις κλειδιά, εικονογραφικό ή άλλο υλικό και κείμενα που συγκεντρώσατε.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

Αναφορικές προτάσεις

Ονοματικές

	Επιθετι- κές	Ελεύθε- ρες
Αντωνυμίες με τις οποίες εισάγονται	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....
	.....	.....

Επιρρηματικές

	Ελεύθερες
Αντωνυμίες με τις οποίες εισάγονται	.....
	.....
	.....

▶ Στον επίσημο λόγο, όταν θέλουμε να δηλώσουμε τον τόπο, το όργανο ή τη συνοδεία, αποφεύγουμε να χρησιμοποιούμε τη λέξη

..... και προτιμούμε την κατάλληλη πρόθεση με την αντωνυμία .....

▶ Πολλές ξένες λέξεις έχουν φτιαχτεί από .....,

..... και ..... που προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα.

▶ Οι λέξεις *ωραίος, όμορφος* λέγονται συνώνυμες, γιατί

.....
.....

▶ Οι λέξεις *κρύος, ζεστός* λέγονται κλιμακωτά αντίθετα, επειδή

.....
.....
▶ Οι λέξεις *ζωντανός, νεκρός*
λέγονται δυαδικά αντίθετα, επειδή

.....
.....
▶ Οι λέξεις *παππούς, εγγόνι*
λέγονται αντίστροφες, επειδή

Πάμπλο Πικάσο, *Πόλεμος*, 1952 (λεπτομέρεια), στο Τίμοθυ Χίλτον, *Πικάσο*, μτφρ. Ανδρέας Ρικάκης, εκδ. Υποδομή, 1982

Πάμπλο Πικάσο, *Ειρήνη*, 1952 (λεπτομέρεια), στο Αντονίνα Βαλλαντέυ, *Πάμπλο Πικάσο*, μτφρ. Σ. Πρωτοπαπάς, εκδ. Γκοβόστη, 1993

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μάθουμε τους τρόπους με τους οποίους εκφράζονται στη γλώσσα μας οι έννοιες του **σκοπού** και της **αιτίας**.

Θα ασκηθούμε στη σωστή χρήση του υποταγμένου λόγου και ιδιαίτερα των δευτερευουσών **τελικών** και **αιτιολογικών** προτάσεων.

Θα μελετήσουμε τη **δομή** των κειμένων για να κατανοήσουμε πώς αναλύονται τα κείμενα στα συστατικά τους (παραγράφους, προτάσεις, λέξεις).

Θα επισημάνουμε **λέξεις** που έχουν την ίδια ή **παρόμοια προφορά** και **διαφορετική ορθογραφία**.

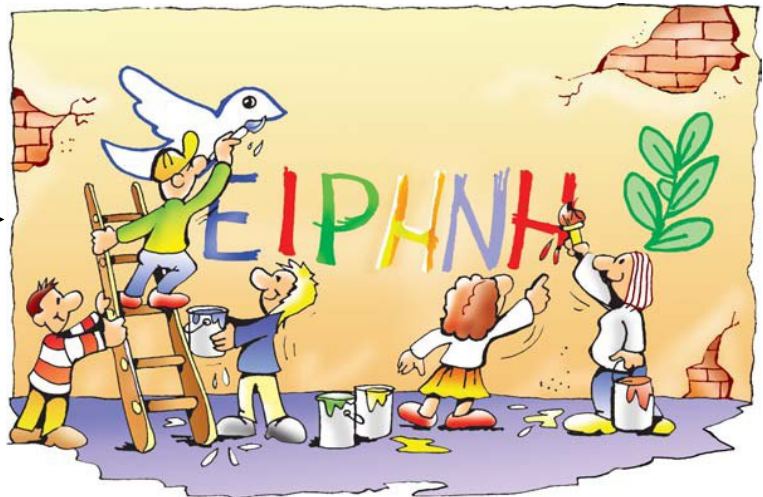
Θα μιλήσουμε για την **ειρήνη** και τον **πόλεμο** και **θα σκεφτούμε** πώς μπορεί ο καθένας μας και όλοι μαζί **να αγωνιστούμε** για την αποτροπή του πολέμου και την επικράτηση της ειρήνης.

A ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κείμενο 1 Η ειρήνη δεν είναι φυσική κατάσταση [Οικοδομείται παντού και κάθε στιγμή]

ΕΙΡΗΝΗ

Σε πολλές χώρες της Ευρώπης, οι άνθρωποι που είναι κάτω από 50 χρόνων δε γνώρισαν τον πόλεμο στον τόπο τους. Από την ώρα που γεννήθηκαν, κάθε πρωί, όταν ξυπνάνε, είναι ειρήνη. Τους φαίνεται φυσικό να ζουν μέσα στην

ειρήνη. [...]

Για να διατηρείται η ειρήνη, είναι σπουδαίο να ξέρουμε πως η ειρήνη δεν είναι κάτι εντελώς φυσικό.

Όμως, οι άνθρωποι αυτό το θυμούνται δύσκολα. Μπαίνοντας κάποιος σ' ένα κατάστημα λέει «καλημέρα», δε βροντάει την πόρτα όταν έρχεται ένας άλλος από πίσω του και όταν τον εξυπηρετήσουν, λέει «ευχαριστώ». Είναι ένας ευγενικός κύριος. Αυτή η συμπεριφορά είναι έμφυτη; Όχι. Όταν ήτανε παιδί, δεν ήτανε ευγενικός από φυσικού του. Τους κανόνες της ευγένειας τους έμαθε. [...]

Με την ειρήνη συμβαίνει το ίδιο. Είναι θέμα ανατροφής. Δεν είναι πάντα εύκολο, γιατί πρέπει να σεβόμαστε τους κανόνες, να μάθουμε ν' ακολουθούμε το νόμο, να μάθουμε να μη χρησιμοποιούμε

τη φυσική μας δύναμη.

Οι άνθρωποι διαπιστώνουν μονάχα αργότερα πως έτσι είναι καλύτερα, γιατί, όσο έχουν ειρήνη, ζούνε πιο ευχάριστα παρά αν κάνανε πόλεμο. [...]

Πολλοί άνθρωποι ξέρουν ότι η ειρήνη δεν αποκαθίσταται μια και καλή και για πάντα. Γι' αυτό σκέφτονται όλα όσα πρέπει να γίνουν για να στεριώσει και να μην ξαναγυρίσει ο πόλεμος. Η ειρήνη μπορεί να οικοδομείται παντού και σε κάθε στιγμή. Όταν μελετούμε την ιστορία του κόσμου, όταν συζητάμε μ' αυτούς που έχουν διαφορετικές αντιλήψεις, όταν αντιδρούμε μπροστά στις αδικίες, χτίζουμε την ειρήνη.

Στο σχολείο οι μεγάλοι μαθητές βασανίζουν τους μικρούς, τα πρωτάκια. Ένας μαθητής πηγαίνει

στο διευθυντή και του ζητάει να σταματήσει αυτή την κατάσταση: Ο μαθητής αυτός, που δεν αδιαφορεί για ό,τι γίνεται γύρω του, που αντιδρά και προσπαθεί να δώσει τέλος στα βάσανα των μικρών, δουλεύει για την ειρήνη.

Ο διευθυντής βρίσκει αυτούς που δέρνουν τους μικρούς, τους τιμωρεί και τους εξηγεί γιατί τους τιμωρεί: Κι αυτός δουλεύει για την ειρήνη.

Σε μια εφημερίδα δημοσιεύεται ένα άρθρο που προτείνει ν' απαγορευτεί η είσοδος στους κινηματογράφους σ' αυτούς που είναι ξένοι. Χιλιάδες άνθρωποι αντιδρούν και γράφουν άρθρα για να εξηγήσουν ότι δε συμφωνούν μ' αυτή την πρόταση: Αυτοί βοηθούν να επικρατεί ειρήνη. [...]

Στα σχολεία οι καθηγητές διδάσκουν την ιστορία.

Προσπαθούν, μαζί με τους μαθητές, να καταλάβουν γιατί ξεσπάνε πόλεμοι. Μα και όλος ο κόσμος αναρωτιέται: Τι πρέπει να κάνουν για να μην επαναληφθεί; Έτσι οικοδομούν την ειρήνη.

Περ. «Ερευνητές», εφημ.
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2003

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Γιατί η ειρήνη δεν είναι φυσική κατάσταση;

2 Ο συγγραφέας του άρθρου παραθέτει μερικές καθημερινές συμπεριφορές που θεωρεί ότι οικοδομούν την ειρήνη. Εσείς μπορείτε να σκεφτείτε άλλες συμπεριφορές από την καθημερινή ζωή που μπορεί να προετοιμάζουν τον πόλεμο;

Κείμενο 2 [Λερώνει...]

ΚΥΡ, εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2003

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1** Ποια γνωστά σύμβολα αναγνωρίζετε στο σκίτσο;
- 2** Γιατί στο σκίτσο αυτό παρουσιάζονται αλλοιωμένα;

Κείμενο 3 [Η σκληρή πραγματικότητα του πολέμου]

[...] **Ας μετρήσουμε λίγο – ναι, στην ιστορία του πολέμου οι αριθμοί και τα μεγέθη αποκτούν μια ιδιαίτερη σημασία. Αν, για παράδειγμα, στη διάρκεια του λεγόμενου Μεσαίωνα ένα 2% των εμπολέμων έχαναν (κατά μέσον όρο;) τη ζωή τους, η αναλογία ανέβηκε κατακόρυφα λόγω χάρη κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου οι απώλειες σε εμπολέμους έφτασαν το 40%. Μας χρειάζονται, όμως, και άλλοι αριθμοί για να προσέξουμε: γιατί μόλις το 1/4 από αυτούς που πέθαναν σ' αυτόν το λεγόμενο Μεγάλο Πόλεμο ήταν πολίτες (δηλαδή άοπλος και άμαχος –ανεξαρτήτως ηλικίας,**

φύλου, εθνότητας ή θρησκείας—πληθυσμός)· ενώ στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το ποσοστό των άμαχων νεκρών ανέβηκε στο 1/2, για να φτάσει στους πολέμους της Ινδοκίνας τα 3/4 των νεκρών να είναι άμαχος πληθυσμός. Ας μετρήσουμε ακόμη λίγο: βιασμοί, ψυχώσεις, καταστροφές, εξαφανίσεις, αναστατώσεις, μετακινήσεις, ξεσπιτωμοί, ανακατατάξεις, αδικίες, καταπιέσεις· και πείνα, θλίψη και απελπισία. Ναι, οι νεκροί και οι ωσάν νεκροί είναι πάντα πολύ περισσότεροι από αυτούς που καταγράφουν ή υπολογίζουν οι στατιστικές. [...]

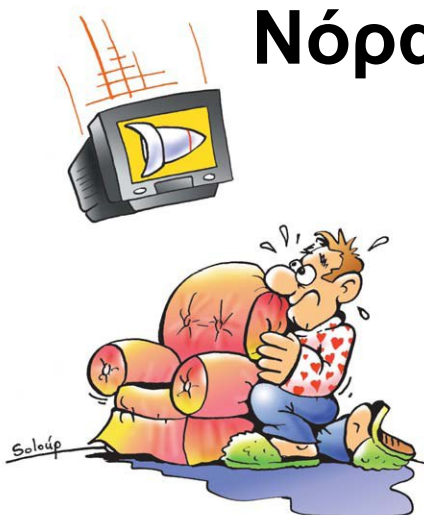
Όμως είναι λάθος [...] να αποδίδει κανείς την εξάπλωση και τη γεωμετρική πρόοδο των μετρήσιμων μεγεθών του πολέμου στην εξέλιξη της τεχνολογίας:

περισσότεροι νεκροί επειδή τα σύγχρονα όπλα σκοτώνουν πιο εύκολα πιο πολλούς. Γιατί τότε πώς θα μπορούσε να εξηγήσει ορισμένες πολύ απλές πράξεις: ένα παιδί που πεθαίνει από την πείνα ή έναν «άντρα» που βιάζει όποιο αδύναμο πέσει στα χέρια του; Πώς θα εξηγούσε, επίσης, ότι στο λυκόφως του αιώνα της ηλεκτρονικής επανάστασης πολύ απλά κάποιοι μπορούν να σκοτώνουν κάποιους άλλους, γιατί δεν τους αρέσει το χρώμα τους, η φάτσα τους, η ηλικία τους, η φωνή τους ή η εθνική, η θρησκευτική, η πολιτική, η κοινωνική ή η όποια άλλη ταυτότητά τους;

Γιατί εδώ πια, τη στιγμή που πρέπει η απορία να μετασχηματιστεί σε πράξη που να έχει κοινωνική σημασία, βρισκόμαστε

όλοι παγιδευμένοι σ' έναν κόσμο ο οποίος όχι μόνο δημιούργησε ένα φάσμα πολεμικών πρακτικών, αλλά και καλλιεργεί ένα αντίστοιχο φάσμα πολεμικής ρητορικής. Παγιδευμένοι (θύτες, θύματα και μαζί θεατές) σ' αυτές τις σύγχρονες εκδοχές του πολέμου, αυτές που βλέπουμε από την τηλεόραση ή ακούμε ή διαβάζουμε (αυτές που άλλοι ζουν τη φρίκη της πραγματικότητάς τους κι άλλοι εισπράττουν ανωδύνως τη φρίκη ή το μεγαλείο των παραστάσεων και των αναπαραστάσεών τους). Παγιδευμένοι σε πολέμους όπου δεν υπάρχουν πανοπλίες και λόγχες, μαγικά σπαθιά και φουστάτα· όπου δεν υπάρχουν παλικαράκια και έπαθλα, πρωταθλητές και αγώνες, ηρωικοί υπερασπιστές και πάνδημοι θρίαμβοι. Ας μη μας

ξεγελούν οι παρασημοφορήσεις και οι παρελάσεις, οι υποδοχές και οι παράτες. Στους πραγματικούς πολέμους υπάρχουν μόνο μαυραγορίτες και βιαστές, στρατηγοί και μισθοφόροι· και βέβαια υπάρχουν και οι μεσάζοντες κάθε είδους: οι μεσάζοντες των όπλων και οι μεσάζοντες των συνθηκών, οι μεσάζοντες των πράξεων και οι μεσάζοντες των αποφάσεων, οι μεσάζοντες των ιδεών και οι μεσάζοντες της πληροφορίας. Όμως στην πραγματικότητα του πολέμου [...] προκύπτουν θύματα.

Νόρα Σκουτέρη-Διδασκάλου,
«Υπάρχει ένας τόπος
οπού τα παιδιά
βγαίνουνε τη νύχτα
και κλαίνε...»,
εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 1993

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Συνοψίστε σε δύο περιόδους λόγου τη μεταβολή των αριθμών και των μεγεθών που αφορούν τον πόλεμο από το Μεσαίωνα ως τις μέρες μας (πρώτη παράγραφος του κειμένου).

2 Εκτός από την εξέλιξη της τεχνολογίας των όπλων, τι άλλο νομίζετε ότι συνέβαλε στην αύξηση της αγριότητας του πολέμου;

Κείμενο 4 [...] Όσα φέρνει ο πόλεμος]

[...] Σε καιρούς ειρήνης κι όταν υπάρχει σχετική ευημερία, τόσο οι πολιτείες όσο και τα άτομα είναι πιο καλοπροαίρετοι

ο ένας για τον άλλον, επειδή δε φτάνουνε σε απόγνωση από άκρα ανάγκη που δεν τους ήρθε με τη θέλησή τους· ο πόλεμος όμως, που παίρνει ύπουλα κάτω απ' τα πόδια των ανθρώπων την ευκολία να κερδίζουν το καθημερινό τους, τους διδάσκει την ωμότητα, κι εντείνει την αγανάκτηση των πολλών ανάλογα με την κατάσταση όπου τους φέρνει. Γίνονταν λοιπόν επαναστάσεις στις πολιτείες, κι αν τυχόν καμιά είχε καθυστερήσει, μαθαίνοντας το τι είχε σταθεί αλλού πρωτύτερα, προχωρούσε μακρύτερα στις άκρες βιαιότητες, και ξάναβαν τα μυαλά των ανθρώπων προσπαθώντας να επινοήσουν κάτι χειρότερο και πιο περίτεχνο, και να επιβάλουν πιο τερατώδικες αντεκδικήσεις. Και νόμισαν πως είχαν το δικαίωμα ν'

αλλάζουν και τη συνηθισμένη ανταπόκριση των λέξεων προς τα πράγματα, για να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους. Έτσι η αστόχαστη αποκοτιά θεωρήθηκε παλικάριά γι' αγάπη των συντρόφων, ο δισταγμός από πρόνοια για το μέλλον δειλία που προβάλλει ενάρετες δικαιολογίες, η γνωστική μετριοπάθεια ως πρόφαση ανανδρίας και η ικανότητα να βλέπει κανείς όλες τις πλευρές μιας κατάστασης ανικανότητα να δράσει από καμιά· την απότομη και βίαιη αντίδραση την πρόσθεσαν στα προτερήματα του αντρός και η αποχή από τις ραδιουργίες λογίστηκε φαινομενικά λογική πρόφαση για ν' αποφύγει κανείς τον κίνδυνο. Τον αδιάκοπα έξαλλο κατήγορο τον θεωρούσαν πάντα αξιόπιστο, όποιον όμως

του αντιμιλούσε, τον υποψιάζονταν για προδοσία. Κι αν έκανε κανείς ραδιουργίες και πετύχαινε, τον είχαν για έξυπνο, κι όποιος υποψιαζόταν και ξεσκέπαζε έγκαιρα τα σχέδια του άλλου ήταν ακόμα πιο καπάτσος. Όποιος όμως προνοούσε, ώστε να μη χρειαστούν αυτά καθόλου, έλεγαν πως διαλύει το κόμμα κι αφήνει να τον τρομοκρατήσουν οι αντίπαλοι. Και μ' ένα λόγο, όποιος πρόφταινε να κάνει το κακό πριν από τον άλλον, άκουγε παινέματα, καθώς κι όποιος παρακινούσε στο κακό έναν άλλον που δεν το είχε πρωτύτερα βάλει στο νου του. [...]

Αιτία για όλ' αυτά είναι η όρεξη ν' αποκτήσουν δύναμη οι άνθρωποι από απληστία και φιλοδοξία· κι απ' αυτά πηγάζει η ορμή που τους σπρώχνει.

**Θουκυδίδης, ο Αθηναίος, Ιστορία,
Βιβλίο Γ΄, παρ. 82, μτφρ. Έλλη
Λαμπρίδη, Ι. Κακριδής,
εκδ. Γκοβόστη, 1962**

Ερώτηση κατανόησης

■ Ποια φθορά προκαλεί ο πόλεμος, κατά το Θουκυδίδη, στο ήθος και το λόγο των ανθρώπων;

B ΤΕΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

B1 Τελικές προτάσεις

Ακούω και μιλώ

1. Για ποιο σκοπό γίνονται οι πόλεμοι σύμφωνα με το κείμενο 2;
• Συμπληρώστε τις παρακάτω πιθανές απαντήσεις:

α. Οι πόλεμοι γίνονται για

.....
.....

β. Οι πόλεμοι γίνονται για να

.....
.....

γ. Οι πόλεμοι έχουν στόχο

.....
.....

δ. Οι πόλεμοι γίνονται με σκοπό

.....
.....

2. Ο Θουκυδίδης έζησε τον πόλεμο και διαπιστώνει (κείμενο 4) ότι οι άνθρωποι σε καιρό πολέμου συχνά διαστρέφουν το πραγματικό νόημα των λέξεων

α. προκειμένου να .....

.....
.....

β. για να .....

.....

γ. με σκοπό να .....

.....

- Αφού συμπληρώσετε τις απαντήσεις, να συζητήσετε τι δηλώνουν οι φράσεις που προσθέσατε.

3. Ποιες από τις παραπάνω συμπληρώσεις αποτελούν δευτερεύουσες προτάσεις;

Διαπιστώνω ότι

► Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να δηλώσουμε το σκοπό που οδηγεί σε μια ενέργεια. Ένας από τους τρόπους αυτούς είναι οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους συνδέσμους **για να και να**.

► Οι προτάσεις αυτές λέγονται **τελικές** (τέλος στα αρχαία ελληνικά

σημαίνει σκοπός) και είναι επιρρηματικές.

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε και υπογραμμίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις των κειμένων 1 και 4 που εισάγονται με *να* και *για να*.
2. Κατατάξτε τις προτάσεις, που υπογραμμίσατε, σε έναν πίνακα με τη παρακάτω μορφή:

**Δευτερεύουσες ονοματικές
προτάσεις**

**(απαντούν στην ερώτηση
ΠΟΙΟΣ, ΠΟΙΟΝ, ΤΙ;)**

να ζουν μέσα στην ειρήνη

**Δευτερεύουσες επιρρηματικές
προτάσεις
(απαντούν στην ερώτηση
για ποιο σκοπό;)**

για να διατηρείται η ειρήνη

**3. Σε ποιο είδος δευτερευουσών προτάσεων ανήκουν οι προτάσεις της πρώτης στήλης και σε ποιο της δεύτερης; • Απαντήστε, αφού λάβετε υπόψη σας όσα διδαχθήκατε για τις δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις στη 2η ενότητα.
(Τομ.1ος)**

Κείμενο 5 [Γκουέρνικα]

Μια πόλη που λέγεται Γκουέρνικα

Ο πίνακας ζωγραφίστηκε από τον Πάμπλο Πικάσο το 1937. Ο ζωγράφος ήταν εξαιρετικά ταραγμένος από τον εμφύλιο πόλεμο που σπάρραζε την πατρίδα του, την Ισπανία. Μαθαίνοντας το βάρβαρο αεροπορικό βομβαρδισμό της μικρής πόλης Γκουέρνικα, ένωσε φρίκη. Ο Πικάσο ζωγράφισε αυτό τον πίνακα για να δείξει πόσο απαίσιος και καταστροφικός είναι ο πόλεμος, και του 'δωσε τ' όνομα της πόλης. Η Γκουέρνικα είναι ένας

πολύ μεγάλος πίνακας,
μεγαλύτερος απ' τον τοίχο ενός
συνηθισμένου δωματίου.

Άκουσε τους ήχους

Αυτή η εικόνα δεν είναι
πολύχρωμη. Έχει μόνο μαύρο,
άσπρο και γκρίζο. Ίσως ο
ζωγράφος θεώρησε ότι η ομορφιά
των χρωμάτων δεν ταίριαζε σ' ένα
τόσο τραγικό θέμα. Δε σου φαίνεται
πως ακούς τους φοβερούς ήχους;
Κραυγές, ουρλιαχτά, βογγητά.
Μπορείς να δεις ότι τα περισσότερα
ζώα και οι άνθρωποι έχουν ανοιχτό
το στόμα σαν να βγάζουν κραυγές
πόνου. Ο ζωγράφος τα 'κανε όλα
να μοιάζουν κομματιασμένα,
στραβωμένα κι άσχημα.

Τι αισθάνεσαι βλέποντας αυτές
τις γραμμές και τα σχήματα
αραδιασμένα το ένα πάνω στ' άλλο;

Η διάθεση του ζωγράφου

«Είμαι θυμωμένος», «Είμαι πληγωμένος»: αυτές οι κουβέντες ίσως να λένε τα πιο έντονα συναιθήματα που εκφράζει η εικόνα. Με ποιον τρόπο ο καλλιτέχνης μάς μεταδίδει αυτά του τα συναισθήματα; Άκουσες τους φοβερούς ήχους, είδες τα κοφτερά σχήματα, τη ζωγραφιά χωρίς χρώμα.

Κοίταξε τα πρόσωπα. Είναι μεγάλα άσπρα σχήματα με μάτια τρομαγμένα και στόματα ανοιχτά σαν να οδύρονται. Φαίνονται και τα δύο μάτια σε κάθε πρόσωπο, όπως κι αν είναι γυρισμένο. Τα μάτια είναι ορθάνοιχτα και στηλωμένα με τρόπο, σαν μάτια πεθαμένου. Στο πάνω μέρος της εικόνας κρέμεται μια γυμνή λάμπα ηλεκτρικού. Ρίχνει φως για να φανούν οι συμφορές του πολέμου. Οι ακτίνες

σχηματίζουν μυτερά δόντια. Ο ζωγράφος τις έκανε έτσι κοφτερές για να μας αναστατώσει, να ερεθίσει τα νεύρα μας.

Μ' αυτές και άλλες λεπτομέρειες μπόρεσε ο Πικάσο να μας πει πως κάτι τρομερό έγινε σ' αυτή την πόλη.

Μιλάει σε όλους

Έχεις δει ποτέ στα επίκαιρα του σινεμά εικόνες από αληθινό πόλεμο; Έχεις σκεφτεί πώς σκοτώνονται άνθρωποι και ζώα στις μάχες; Παρόλο που ο Πικάσο έφτιαξε την εικόνα του με αφορμή τον πόλεμο στην Ισπανία, η Γκουέρνικα είναι μια εικόνα διαμαρτυρίας ενάντια σε κάθε πόλεμο. Κι αυτός είναι ο λόγος που έγινε διάσημη. Άνθρωποι απ' όλο τον κόσμο τη βλέπουν και

καταλαβαίνουν τι ήθελε να πει
ο ζωγράφος.

Παιδικός οδηγός για
Γνωριμία με τη ζωγραφική,
Φράνσες Κένετ, Τέρυ Μήσαμ
(επιμ.), μτφρ. Σοφία Ζαραμπούκα,
εκδ. Διάγραμμα/Ντουντούμη, 1982

Ακούω και μιλώ

1. Εσείς πώς θα περιγράφατε την Γκουέρνικα σ' ένα φίλο σας που δεν έχει δει τον πίνακα;

• Συνοδέψτε την περιγραφή σας με αναφορά στα συναισθήματα που δημιουργεί.

2. Βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις του κειμένου 5.

Διαβάζω και γράφω

1. Επιλέξτε μία από τις τελικές προτάσεις που βρήκατε στην προηγούμενη δραστηριότητα και αναδιατυπώστε την με τρεις τουλάχιστον διαφορετικούς τρόπους που να εκφράζουν πάλι το σκοπό. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μερικές από τις λέξεις: *αποβλέπω σε, επιδιώκω να, προκειμένου να, με σκοπό να, με στόχο να, θέλοντας να.*

2. Εντοπίστε την τελική πρόταση στο παρακάτω κόμικς.

• Προσπαθήστε να εκφράσετε την έννοια του σκοπού με όσο το δυνατό περισσότερους τρόπους.

← **ΙΝΔΙΑ**

**ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ
ΕΠΑΝΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ** →

**ΦΟΒΕΡΟ ΠΡΑΓΜΑ
ΕΙΝ' ΑΥΤΟ! ΣΤΟΝ
ΚΟΣΜΟ ΠΕΙΝΑΝΕ ΚΙ
ΑΥΤΟΙ ΞΟΔΕΥΟΥΝ
ΤΟΣΑ ΧΡΗΜΑΤΑ ΓΙΑ
ΝΑ ΦΤΙΑΞΟΥΝ ΟΠΛΑ!**

**ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ
ΦΟΒΕΡΟ ΠΡΑΓΜΑ
ΑΥΤΟ ΦΕΛΙΠΕ, ΑΛΛΑ
ΔΥΟ ΦΟΒΕΡΑ
ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΑΖΙ.**

Quino, *Μαφάλντα*,
εκδ. Παρά πέντε, 1991

Ακούω και μιλώ

1. «περισσότεροι νεκροί επειδή... πιο πολλούς»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο 3.

• Μελετήστε τις παρακάτω εκδοχές του:

α. Οι περισσότεροι νεκροί οφείλονται στο ότι τα σύγχρονα όπλα σκοτώνουν πιο εύκολα πιο πολλούς.

β. Υπάρχουν περισσότεροι νεκροί από τα σύγχρονα όπλα, που σκοτώνουν πιο εύκολα πιο πολλούς.

γ. Υπάρχουν περισσότεροι νεκροί, αφού τα σύγχρονα όπλα σκοτώνουν πιο εύκολα πιο πολλούς.

δ. Εφόσον τα σύγχρονα όπλα σκοτώνουν πιο εύκολα πιο πολλούς, υπάρχουν περισσότεροι νεκροί.

- Το νόημα αλλάζει ή παραμένει το ίδιο;

2. Όλες οι παραπάνω εκδοχές περιλαμβάνουν δύο στοιχεία:

περισσότεροι νεκροί

σύγχρονα όπλα

- Ποια σχέση συνδέει τα στοιχεία αυτά;

Διαβάζω και γράφω

1. «κάποιοι μπορούν να σκοτώνουν κάποιους άλλους, γιατί δεν τους αρέσει το χρώμα τους»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο 3

και προσπαθήστε να το μετασχηματίσετε με διάφορους τρόπους, σαν και αυτούς της δραστηριότητας 1 του *Ακούω και μιλώ*. • Αν θέλετε, χρησιμοποιήστε τις λέξεις: *εξαιτίας, επειδή, από, αφού, μια και, καθώς*.

Διαπιστώνω ότι:

► Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να δηλώσουμε την αιτία μιας κατάστασης. Ένας από τους τρόπους αυτούς είναι οι δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τους συνδέσμους: *γιατί, διότι, επειδή, καθώς, εφόσον, αφού, μια και*. Μερικές φορές εισάγονται και με το *που* (π.χ. *Λυπήθηκε που σκοτώθηκαν τόσοι άνθρωποι*).

► Οι προτάσεις αυτές λέγονται αιτιολογικές και είναι επιρρηματικές.

2. Στη δραστηριότητα 1 του *Ακούω και μιλώ* βρείτε σε ποια παραδείγματα η αιτιακή σχέση εκφράζεται με δευτερεύουσα αιτιολογική πρόταση.

3. «Πολλοί άνθρωποι ξέρουν... ο πόλεμος» (κείμενο 1), «η Γκουέρνικα είναι μια εικόνα διαμαρτυρίας... έγινε διάσημη» (κείμενο 5): Μετασχηματίστε τα παραπάνω αποσπάσματα ενώνοντας τις δύο περιόδους του κάθε αποσπάσματος σε μία και χρησιμοποιώντας κάποιον από τους συνδέσμους που εισάγουν αιτιολογικές προτάσεις.

Κείμενο 6 Τα παιδιά μπορεί να μεγαλώνουν διαφορετικά.

Ένας ψυχολόγος που εργάστηκε με παιδιά από εμπόλεμες ζώνες περιγράφει σε διεθνές συνέδριο: «Ίσως το πιο θλιβερό αποτέλεσμα του πολέμου δεν είναι ούτε η πείνα ούτε οι τραυματισμοί ούτε η διακοπή της σχολικής φοίτησης. Είναι το γεγονός ότι μεγαλώνει μια γενιά παιδιών που δυσκολεύεται να γελάσει, να παίξει, να ονειρευτεί.

Σε πολλά μέρη του κόσμου, τα παιδιά παίζουν παιχνίδια φαντασίας και ρόλων. Όμως, στις περιοχές όπου υπάρχουν πόλεμοι,

τα παιχνίδια συχνά αντικατοπτρίζουν τον φόβο και τη βία. Και αυτό γιατί κάποια παιδιά μιμούνται ήρωες που φαίνεται να έχουν τη δύναμη και τον έλεγχο, συχνά μέσα από εικόνες που έχουν δει ή ζήσει.

Μετά από χρόνια έντασης, κάποιες εικόνες αλλάζουν. Μερικά παιδιά πια επιλέγουν να μιμούνται αυτούς που αγωνίζονται για την ειρήνη, που βοηθούν άλλους, που ενώνουν αντί να διχάζουν. Δεν ξέρω αν αυτό είναι απλώς μια διαφορετική περίοδος της ζωής τους ή κάτι βαθύτερο. Ξέρω, όμως, ότι ο πόνος και ο φόβος επηρεάζουν την παιδική ψυχή και καθορίζουν τον τρόπο που τα

παιδιά βλέπουν τον κόσμο, γιατί μια καθημερινότητα γεμάτη ανασφάλεια γεννάει ερωτήματα. Και αυτά τα ερωτήματα δεν έχουν πάντα εύκολες απαντήσεις».

Κείμενο που δημιουργήθηκε μέσω εφαρμογής Τεχνητής Νοημοσύνης

Ακούω και μιλώ

1. Το κείμενο 6 δημιουργήθηκε μέσω μιας εφαρμογής Τεχνητής Νοημοσύνης. Τι είδους πληροφορίες μπορεί να χρησιμοποίησε η εφαρμογή, για να το γράψει; Από πού τις βρήκε; Τι θα άλλαζε, αν το κείμενο είχε γραφτεί από άνθρωπο;

2. Το κείμενο 6 είναι μια προσωπική μαρτυρία βασισμένη στο προσωπικό βίωμα του προσώπου που μιλάει. Από ποια στοιχεία του φαίνεται αυτό; • Ποιος είναι αυτός που μιλάει σε πρώτο πρόσωπο μέσα σ' αυτό το κείμενο;

3. Εξηγήστε γιατί τα παιδιά που ζουν σε εμπόλεμες περιοχές δυσκολεύονται να γελάσουν και να χαρούν την παιδική τους ηλικία; • Χρησιμοποιήστε όσες περισσότερες δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις μπορείτε.

4. Βρείτε και υπογραμμίστε τις δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις του κειμένου 6. • Με ποιον σύνδεσμο εισάγονται; • Προσπαθήστε να αντικαταστήσετε τον σύνδεσμο

αυτόν με άλλους συνδέσµους που εισάγουν αιτιολογικές προτάσεις;

5. Στις τρεις τελευταίες παραγράφους του κειµένου 1, βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται µε γιατί. • Μπορείτε να αντικαταστήσετε τον σύνδεσµο γιατί µε άλλον αιτιολογικό σύνδεσµο; • Αν όχι, γιατί πιστεύετε ότι συµβαίνει αυτό;

6. Τι είδους είναι οι προτάσεις που εντοπίσατε στην προηγούµενη δραστηριότητα; (Για να βοηθηθείτε µπορείτε να ανατρέξετε στη θεωρία της 3ης ενότητας)

Διαβάζω και γράφω

Ο ειδικός που μιλάει στο κείμενο υποστηρίζει ότι πιο σοβαρό από

την πείνα, τους τραυματισμούς και τη διακοπή της σχολικής φοίτησης είναι το γεγονός ότι τα παιδιά χάνουν το χαμόγελό τους και τη διάθεσή τους για παιχνίδι και για όνειρα. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη γνώμη του; • Διατυπώστε τη δική σας άποψη σε ένα κείμενο (έως 10 γραμμές).

- Χρησιμοποιήστε δευτερεύουσες προτάσεις, ιδιαίτερα αιτιολογικές, για να υποστηρίξετε την άποψή σας.

ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΟΥ

Κείμενο 7 Η φριχτή πολιτεία

Μόλις έμεινε μόνος του, ο Πέτρος κατάλαβε ξαφνικά πως δεν ήτανε και τόσο σίγουρος πως ξέρει το δρόμο. Τα γαλάζια λαμπιόνια της συσκότισης πάνω στους στύλους φέγγουνε μονάχα για να μην κουτουλήσεις. Οι δρόμοι όμως μένουνε το ίδιο σκοτεινοί και άγνωροι. Ο Πέτρος δεν θέλει να φοβάται. ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ. Κι ας χτυπάει η καρδιά, ντουκ ντουκ, σαν τα άρβυλα του Ιταλού στο πεζοδρόμιο. Θα 'ναι γιατί περπατούσε γρήγορα και λαχάνιασε. Τα χέρια του είναι ξυλιασμένα και τα χώνει κάτω από το πουλόβερ του. Το ίδιο και τα γόνατά του. Κάθε

τόσο βγάζει ένα χέρι και τρίβει μια το ένα γόνατο, μια το άλλο. Όχι, δε φοβάται. Τι να φοβηθεί; Ποιος θα πειράξει ένα κακόμοιρο αγόρι που έχασε το δρόμο... Στην ουρά που στεκότανε για το ψωμί, λέγανε κάτι γυναίκες πως ένας Γερμανός έσπασε το χέρι ενός αγοριού, γιατί είχε κλέψει ένα καρβέλι. Το 'πιασε έτσι με τα δυο του χέρια, σαν να 'τανε σανίδι, το χτύπησε πάνω στο γόνατο του και, κρακ, το τσάκισε στα δυο... Ο Πέτρος δεν έχει κλέψει τίποτα. Όσο θηρία κι αν είναι οι Γερμανοί, δεν μπορούνε στα καλά καθούμενα να σπάνε χέρια... Έστριψε ένα δρόμο... δεύτερο... τρίτο. Βράδυ είχε να βγει από πριν να μπουν οι Γερμανοί στην Αθήνα. Τώρα όμως αυτή δεν ήτανε η Αθήνα. Ήτανε μια ξένη πολιτεία, με σκοτεινά κι αλλόκοτα σπίτια.

**Κι αυτός ήτανε ένα παράξενο
ανθρωπάκι, που [...] ΠΡΕΠΕΙ να μη
φοβάται, να περπατάει στο
μισοσκόταδο και να σφυρίζει.
Δοκίμασε, μα δε βγαίνει ήχος...
Είναι γιατί κρυώνει. [...]**

**Γύρισε απότομα το κεφάλι του
και κοίταξε την ταμπέλα ενός
μαγαζιού που μόλις και τη φώτιζε
ένα μπλε λαμπιόνι.**

«ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΝ Ο ΚΡΙΝΟΣ.»

**Τότε ο Πέτρος φοβήθηκε για καλά,
γιατί κατάλαβε πως είχε πάρει
τελείως αντίθετο δρόμο και βρέθηκε
στην Ομόνοια. Το ζαχαροπλαστείο
«Ο Κρίνος» το 'ξερε απέξω κι
ανακατωτά. Πριν τον πόλεμο τον
έφερνε ο μπαμπάς, πολλές φορές,
τις Κυριακές το απομεσήμερο κι
έτρωγε λουκουμάδες. Ζεστούς με
πολύ μέλι. Τα γλυκά χαλάνε τα
δόντια. Ποιος βλάκας το 'χει πει**

αυτό; Τώρα χαλάνε τα δόντια.
Μαυρίζουνε ένα ένα και σαπίζουν.
«Ο Κρίνος» δεν πουλάει πια γλυκά.
Πάνω στο τζάμι της βιτρίνας είναι
κολλημένο ένα χαρτί, που γράφει
με τεράστια γράμματα:
**ΑΓΟΡΑΖΟΝΤΑΙ ΣΙΔΕΡΙΚΑ ΚΑΙ
ΠΑΛΑΙΑ ΝΗΜΑΤΑ.**

**Άλκη Ζέη, Ο μεγάλος περίπατος του
Πέτρου, εκδ. Κέδρος, 1974**

Ακούω και μιλώ

- 1. Σε ποιο γενικό θέμα αναφέρεται το κείμενο 7;**
- 2. Βρείτε έναν άλλο τίτλο για το κείμενο, που να δίνει πιο συγκεκριμένα στοιχεία για το περιεχόμενο του.**
- 3. Ποιο είναι το θέμα κάθε παραγράφου; • Προτείνετε έναν πλαγιότιτλο για καθεμιά.**
- 4. Εντοπίστε δυο τρεις περιόδους σε κάθε παράγραφο που νομίζετε ότι έχουν πιο κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη του θέματος της παραγράφου. • Συζητήστε στην τάξη γιατί τις επιλέξατε.**
- 5. Βρείτε στην πρώτη παράγραφο τις λέξεις που θεωρείτε ότι παίζουν τον πιο βασικό ρόλο στη**

δημιουργία της ατμόσφαιρας του αποσπάσματος.

6. Στη δεύτερη παράγραφο βρείτε τις λέξεις που δηλώνουν την αντίθεση μεταξύ ειρήνης και πολέμου. • Συγκρίνετε μεταξύ τους και τις δύο φράσεις που είναι γραμμένες με κεφαλαία γράμματα.

Μαθαίνω ότι:

► Κάθε κείμενο μπορεί να αναλυθεί από τα γενικά στοιχεία του στα ειδικότερα. Έτσι μπορούμε κάθε φορά να εντοπίζουμε:

- **το θεματικό πεδίο** στο οποίο ανήκει
- **το ειδικό θέμα** στο οποίο αναφέρεται
- **το επιμέρους ζήτημα** που αναπτύσσει η κάθε παράγραφος

- **ΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ, ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ, ΠΟΥ ΔΙΝΟΥΝ ΤΙΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΑΘΕ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ**
- **ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΔΙΑΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΙΔΕΕΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ**

Διαβάζω και γράφω

1. Βάλτε τον εαυτό σας στη θέση του παιδιού που περιδιαβαίνει τη «φριχτή πολιτεία». • Συνεχίστε το κείμενο σε πρώτο πρόσωπο και προσθέστε δύο ακόμα παραγράφους. • Μιλήστε για τα πράγματα που συναντάτε και που συνθέτουν την εικόνα του πολέμου και αναπολήστε τις εικόνες της ειρήνης. (Διαλέξτε προσεκτικά τις λέξεις που θεωρείτε καταλληλότερες για να αποδώσετε την ατμόσφαιρα του πολέμου και της ειρήνης.)

2. Αναζητήστε στο σχολικό σας βιβλίο το Α΄ στάσιμο της *Ελένης* του Ευριπίδη. • Μελετήστε το κείμενο και βρείτε ποιο είναι το θέμα της κάθε στροφής και αντιστροφής. • Προσπαθήστε να δώσετε έναν τίτλο σε καθεμιά. • Στη β΄ αντιστροφή να βρείτε τις λεπτομέρειες από τις οποίες συντίθεται το σύνολο. • Τέλος, βρείτε και υπογραμμίστε τις λέξεις με τις οποίες ο ποιητής αποδίδει την έννοια του πολέμου.

Κείμενο 8 Η πορεία προς το μέτωπο

Έλενα Χουζούρη (εισαγωγή,
επιλογή κειμένων), «*Στρατός
περνούσε...*» στη *Νεοελληνική
Λογοτεχνία*, εκδ. Μεταίχμιο, 2003

Ξημερώνοντας τ' Αγιαννιού, με
την αύριο των Φώτων, λάβαμε τη
διαταγή να κινήσουμε πάλι
μπροστά, για τα μέρη όπου δεν έχει
καθημερινές και σκόλες. Έπρεπε,
λέει, να πιάσουμε τις γραμμές

που κρατούσανε ως τότε οι Αρτινοί, από Χειμάρρα ως Τεπελένι. Λόγω που εκείνοι πολεμούσανε απ' την πρώτη μέρα, συνέχεια, κι είχαν μείνει σκεδόν οι μισοί και δεν αντέχανε άλλο. [...]

Κι ότι ήμασταν σιμά πολύ στα μέρη όπου δεν έχει καθημερινές και σκόλες, μήτε αρρώστους και γερούς, μήτε φτωχούς και πλούσιους, το καταλαβαίναμε. Γιατί κι ο βρόντος πέρα, κάτι σαν καταιγίδα πίσω απ' τα βουνά, δυνάμωνε ολοένα, τόσο που καθαρά στο τέλος να διαβάζουμε το αργό και το βαρύ των κανονιών, το ξερό και το γρήγορο των πολυβόλων. Ύστερα και γιατί, ολοένα πιο συχνά, τύχαινε τώρα ν' απαντούμε, απ' τ' άλλο μέρος να 'ρχονται, οι αργές οι συνοδείες με τους λαβωμένους. Όπου απιθώνανε χάμου τα φορεία

οι νοσοκόμοι, με τον κόκκινο
σταυρό στο περιβραχιόνιο,
φτύνοντας μέσα στις παλάμες, και
το μάτι τους άγριο για τσιγάρο. Κι
όπου κατόπι σαν ακούγανε για πού
τραβούσαμε, κουνούσαν το κεφάλι,
αρχινώντας ιστορίες για σημεία και
τέρατα. Όμως εμείς το μόνο που
προσέχαμε ήταν εκείνες οι φωνές
μέσα στα σκοτεινά, που ανέβαιναν,
καυτές ακόμη από την πίσσα του
βυθού ή το θειάφι. «Όι όι, μάνα
μου», «όι όι, μάνα μου», και κάποτε,
πιο σπάνια, ένα πνιχτό
μουσούνισμα, ίδιο ροχαλητό, που
’λεγαν, όσοι ξέρανε, είναι αυτός
ο ρόγχος του θανάτου. [...]

Οδυσσέας Ελύτης, *Άξιον εστί*,
Ανάγνωσμα πρώτο, εκδ. Ίκαρος,
1999

Ακούω και μιλώ

- 1. Διηγηθείτε στην τάξη δικά σας βιώματα από τις γιορτές των Φώτων και του Αϊ-Γιαννιού. • Πόσο διαφέρει ο τρόπος που ζείτε εσείς τις γιορτές αυτές από αυτόν που παρουσιάζει ο ποιητής στο κείμενο του;**
- 2. Τι εξήγηση μπορείτε να δώσετε στο γεγονός ότι ο Οδυσσέας Ελύτης τοποθετεί χρονικά την αφήγησή του σε μια μέρα γιορτής;**
- 3. Βρείτε και υπογραμμίστε τις λέξεις του κειμένου 8 που φέρνουν στο μυαλό σας τον πόλεμο. • Στη συνέχεια αντικαταστήστε τες με άλλες δικές σας ή προσθέστε λέξεις-κλειδιά για τον πόλεμο που θα σκεφτείτε εσείς.**

Ομόηχες και παρώνυμες λέξεις

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 6 βρείτε τις λέξεις: Ίσως, πιο, γενιά, απλώς, για, ότι, όμως • Μέσα σ' αυτό το κείμενο καθεμιά από τις λέξεις αυτές έχει μια συγκεκριμένη σημασία. • Αν ακούσετε τις λέξεις αυτές μόνες τους, έξω από κείμενο, τι άλλο μπορεί να σημαίνουν;

2. Στο κείμενο 8 βρείτε λέξεις: • που μπορεί να έχουν και κάποια άλλη σημασία εκτός από αυτήν που έχουν στο συγκεκριμένο κείμενο

- που, αν τους αλλάξουμε την ορθογραφία, παίρνουν άλλη σημασία
- που, αν τις τονίσουμε αλλιώς, παίρνουν άλλη σημασία

3. Με τις λέξεις που βρήκατε στην προηγούμενη δραστηριότητα φτιάξτε δικές σας φράσεις, όπου να φαίνονται οι διαφορετικές σημασίες.

Διαπιστώνω ότι:

► Δύο λέξεις (με διαφορετική σημασία) μπορεί να έχουν την ίδια προφορά. Αυτές οι λέξεις λέγονται ομόηχες ή ομώνυμες.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Συχνά οι λέξεις αυτές έχουν και διαφορετική ορθογραφία.

*Π.χ. Έχουμε στην τάξη 25 παιδιά.
Μας χρειάζεται ίσος αριθμός*

βιβλίων. Ίσως αυτά που έχουμε στην αποθήκη να μη φτάνουν. Ζήτησε τη χείρα της χήρας.

► Υπάρχουν και λέξεις που μοιάζουν πολύ στην προφορά αλλά έχουν διαφορετικές σημασίες και συνήθως διαφορετική ορθογραφία. Αυτές τις λέξεις τις λέμε **παρώνυμες**.

Π.χ. **σφήκα – σφίγγα, φτηνός – φτενός**

► Μερικές παρώνυμες λέξεις διαφέρουν μόνο ως προς τον τόνο. Αυτές τις λέμε **τονικά παρώνυμα**.

Π.χ. **ξέρω, ξερό (κείμενο 8)**

ΕΠΟΜΕΝΩΣ: Για να γράψω σωστά μια λέξη, πρέπει να φέρω στο νου μου τη σημασία της.

Διαβάζω και γράφω

1. Τις λέξεις που σας δίνονται στη δραστηριότητα 1 του *Ακούω και μιλώ* γράψτε τες με διαφορετική ορθογραφία, όπου χρειάζεται.

• Στη συνέχεια διαλέξτε τρεις από τις λέξεις αυτές και φτιάξτε δικές σας προτάσεις, στις οποίες να φαίνονται οι διαφορετικές σημασίες τους. Εργαστείτε ανά ζεύγη.

2. Στις φράσεις που ακολουθούν, συμπληρώστε τα κενά διαλέγοντας μία από τις ομόηχες ή ομώνυμες λέξεις που βρίσκονται στο πλαίσιο:

– Ξέχασα ..... έχω βάλει το βιβλίο ..... δανείστηκα από τη βιβλιοθήκη.

ΠΟΥ – ΠΟΥ

– ..... είναι το .....
ψηλό βουνό της Ελλάδας;

ΠΙΟ – ΠΟΙΟ

– Μια ..... γυναίκα.

– Μια ..... κλωστή.

ψιλή – ψηλή

– Είναι ο καιρός να κλαδέψω

ΤΟ .....

– Η Ελλάδα έχει εύκρατο .....

κλίμα – κλήμα

– ..... το παράθυρο.

– Ο Γιώργος ..... προς τα
θεωρητικά μαθήματα.

κλείνει – κλίνει

– Τα ..... της πορτοκαλιάς.

– Η ισότητα ανάμεσα στα δύο

.....

φύλλα – φύλα

- ..... μαλλιά.
- ..... φαγητά.

λιτά – λυτά

3. Κάντε το ίδιο με τα παρώνυμα που ακολουθούν. Πείτε ποια από αυτά είναι τονικά παρώνυμα

**Ο Γιάννης .....και με
..... κάθε πρωί για το
σχολείο.**

περνά – παίρνει

- Μόλις αντίκρισα το τοπίο
..... από την ομορφιά του.
- Τα βουνά της Ηπείρου είναι
στ' αλήθεια .....

μαγεύτηκα – μαγευτικά

– Θα γίνει ..... ψηφοφορία για να εκλεγεί ο νέος πρόεδρος.

– Στη γραμματική μιλήσαμε για την ..... φράση.

ονοματική – ονομαστική

- Είναι μικρός ακόμα και δεν πάει

.....

- Δεν έκαναν κανένα ..... για τα αποτελέσματα των εκλογών.

σχόλιο – σχολείο

– Τα ..... ήταν οι αγώνες που γίνονταν στην.....

Ολυμπία – Ολύμπια

– Ακόμη ψάχνουν να βρουν σε ποιο ..... μπορούν να κάνουν τον ετήσιο ..... της τάξης τους.

χώρο – χορό

4. Σκεφτείτε για τις λέξεις *πόλεμος* και *ειρήνη* παράγωγες και σύνθετες λέξεις και κατατάξτε τες σε έναν πίνακα σαν τον παρακάτω:

<i>Πόλεμος</i>	
Παράγωγα	Σύνθετα
πολεμικός	φιλοπόλεμος

<i>Ειρήνη</i>	
Παράγωγα	Σύνθετα
ειρηνιστής	ειρηνοποιός

Ε

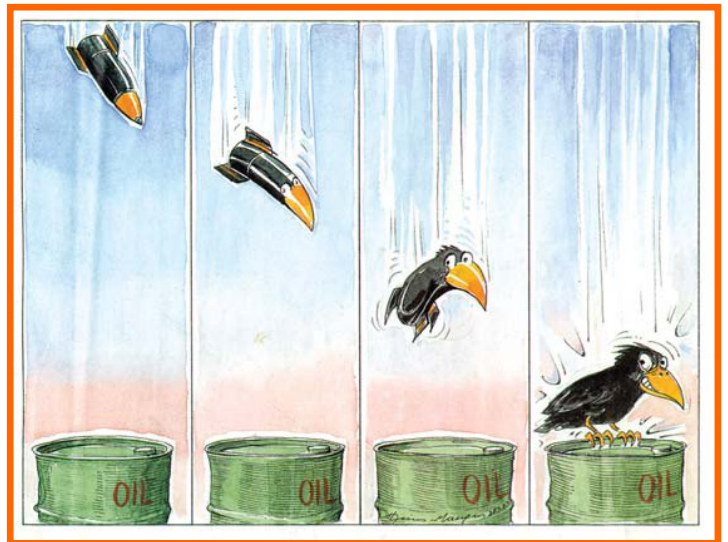
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Ακούω και μιλώ

1. Συζητήστε στην τάξη: Τι βλέπετε στο σκίτσο; • Τι συμβολίζει καθετί που εικονίζεται σ' αυτό; • Τι υπαινίσσεται ο σκιτσογράφος; • Αξιολογήστε το σκίτσο αιτιολογώντας τη γνώμη σας.

OIL →

Ηλίας Μακρής, εφημ.
Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2004

2. Κάντε στην τάξη σας μια δίλεπτη παρουσίαση ενός ηλεκτρονικού παιχνιδιού με πολεμικό περιεχόμενο. Στην παρουσίασή σας να περιλάβετε αναλυτική περιγραφή (σενάριο, γραφικά, κίνηση, σκοπός παιχνιδιού κ.λπ.) και σύντομες προσωπικές κρίσεις για την ποιότητα του παιχνιδιού.

3. Συχνά, ψυχολόγοι και παιδαγωγοί ασκούν αυστηρή κριτική στα πολεμικά ηλεκτρονικά παιχνίδια, υποστηρίζοντας ότι εξοικειώνουν τα παιδιά με τη βία και καλλιεργούν τις φιλοπόλεμες διαθέσεις. Από την άλλη, υπάρχουν πολλοί που υποστηρίζουν ότι τα παιδιά έχουν την ικανότητα να ξεχωρίζουν το παιχνίδι από την πραγματικότητα και χρησιμοποιούν τα παιχνίδια αυτά απλώς

για ψυχαγωγία και εκτόνωση.

- **Οργανώστε στην τάξη σας έναν αγώνα λόγου πάνω σ' αυτό το θέμα.**

Οι κανόνες του παιχνιδιού:

- **Χωριστείτε σε τρεις ομάδες.**

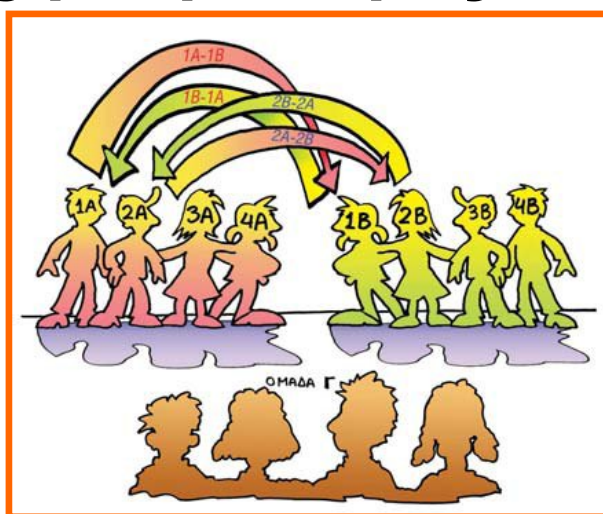
- **Η ομάδα Α θα υποστηρίξει την πρώτη θέση, η ομάδα Β τη δεύτερη και η ομάδα Γ θα παίξει το ρόλο του ακροατηρίου και θα κρίνει το νικητή. Πριν από την έναρξη της αναμέτρησης, οι ομάδες Α και Β έχουν το δικαίωμα να συσκεφτούν για πέντε λεπτά, για να ετοιμάσουν τα επιχειρήματά τους και να καταστρώσουν τη στρατηγική τους.**

- **Αρχίζει ο ομιλητής νούμερο 1 της ομάδας Α μιλώντας ένα λεπτό και ο ομιλητής νούμερο 1 της ομάδας Β αναλαμβάνει να του απαντήσει**

σε ίσο χρόνο. Στη συνέχεια παίρνει το λόγο ο ομιλητής νούμερο 2 της ομάδας Β και του απαντά ο ομιλητής νούμερο 2 της ομάδας Α κ.ο.κ.

- Τα μέλη της ομάδας Γ, αν χρειαστεί, μπορούν να διακόψουν τους ομιλητές, για να υποβάλουν ερωτήσεις (μία φορά το πολύ για τον κάθε ομιλητή). Τα μέλη των ομάδων Α και Β δεν επιτρέπεται να κάνουν καμιά διακοπή.

- Τα μέλη της ομάδας Γ σημειώνουν αναλυτικά τις βαθμολογίες που δίνουν σε κάθε ομιλητή και τα στοιχεία εκείνα που αιτιολογούν τη βαθμολογία του καθενός. Στο τέλος αθροίζουν όλες τις

βαθμολογίες για την ομάδα Α και όλες τις βαθμολογίες για τη Β και ανακηρύσσουν νικήτρια όποια ομάδα συγκέντρωσε συνολικά τη μεγαλύτερη βαθμολογία.

Διαβάζω και γράφω

1. Στο μάθημα της Ιστορίας έχετε διδαχτεί πολλούς πολέμους που έχουν γίνει από τα αρχαία χρόνια ως τις μέρες μας. Επιλέξτε έναν από τους πολέμους αυτούς και γράψτε μια ιστορική αφήγηση με έκταση περίπου μιας σελίδας, όπου θα αναφέρετε συνοπτικά τις αιτίες, τις αφορμές, τα κυριότερα γεγονότα και τις συνέπειες του πολέμου αυτού.

2. Αναζητήστε εικονογραφικό υλικό από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, το Διαδίκτυο κ.λπ. που θεωρείτε

κατάλληλο για να οπτικοποιήσετε τις έννοιες της ειρήνης και του πολέμου. • Γράψτε ένα σύνθημα (σλόγκαν) σχετικό. • Συνθέστε με αυτά μια αφίσα που να εκφράζει την προσωπική σας αντίληψη και στάση απέναντι στο θέμα ειρήνη – πόλεμος. Παρουσιάστε τα έργα σας στην τάξη και κάντε μια συζήτηση κριτικής πάνω σε αυτά.

3. Υποστηρίζεται ότι η εκπαίδευση μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην υπόθεση της ειρήνης. • Με ποιους συγκεκριμένους τρόπους νομίζετε ότι μπορεί να επιτευχθεί κάτι τέτοιο; • Η εκπαίδευση, όπως τη γνωρίζετε, κάνει ό,τι είναι δυνατό για να ενισχύσει το πνεύμα της ειρήνης; • Τι άλλο θα μπορούσε να κάνει; • Γράψτε ένα κείμενο 250-300 λέξεων που να αποτελέσει αφορμή για προβληματισμό και συζήτηση

**με τους καθηγητές και τους
συμμαθητές σας.**

**Χρησιμοποιήστε, ατομικά ή
χωρισμένοι σε ομάδες, τα
παρακάτω κριτήρια αξιολόγησης
για να κρίνετε αν τα κείμενα που
γράψατε οι ίδιοι ή και οι
συμμαθητές σας:**

- προβάλλουν συγκεκριμένες ιδέες
και προτάσεις,**
- οι ιδέες και οι προτάσεις
αιτιολογούνται,**
- αξιοποιείται ο εκφραστικός
πλούτος της γλώσσας στην
απόδοση των σημασιών της αιτίας
και του**
- αξιοποιείται το λεξιλόγιο το
σχετικό με την ειρήνη και τον
πόλεμο.**

**4. Αν από τη συζήτηση που
προκλήθηκε στην τάξη μέσα από**

τα κείμενα που γράψατε προκύπτουν κοινές, συγκεκριμένες και καινοτόμες προτάσεις, συντάξτε μια ανοιχτή επιστολή προς τον Υπουργό Παιδείας, καλώντας τον να τις μελετήσει και, πιθανόν, να τις εφαρμόσει στο εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Διαθεματική εργασία

1. Θα θέλατε να γνωρίσετε την ιστορία του όπλου; Διερευνήστε το θέμα: «Από το ακόντιο στα σύγχρονα όπλα μαζικής καταστροφής».

Χωριστείτε σε ομάδες:

► Η πρώτη ομάδα θα ψάξει στα βιβλία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας ή σε άλλα που διδάσκεστε στο Γυμνάσιο (ιδιαίτερα στην *Ιλιάδα*) για περιγραφές όπλων

στην ελληνική αρχαιότητα μέχρι τα κλασικά χρόνια.

► Η δεύτερη ομάδα θα ψάξει σε βιβλία Ιστορίας για να βρει στοιχεία για τα όπλα από την προϊστορία ως και το 19ο αιώνα. Χρήσιμη μπορεί να είναι η βοήθεια του καθηγητή Τεχνολογίας του σχολείου, που μπορεί να δώσει στοιχεία για τις τεχνικές κατασκευής των όπλων κάθε εποχής.

► Η τρίτη ομάδα θα διερευνήσει την εξέλιξη των όπλων τον 20ό αιώνα και θα συλλέξει στοιχεία για τα όπλα που χρησιμοποιήθηκαν στους πολέμους που έγιναν κατά τη διάρκειά του. Στοιχεία μπορεί να αντλήσει η ομάδα αυτή από βιβλία Ιστορίας, Λογοτεχνίας, το Διαδίκτυο, το Πολεμικό Μουσείο

της Αθήνας, από τα αρχεία εφημερίδων και περιοδικών.

► Η τέταρτη ομάδα θα συνεργαστεί με τον καθηγητή της Χημείας ή της Βιολογίας και θα διερευνήσει τα σύγχρονα βιολογικά και βιοχημικά όπλα και τις συνέπειες της χρήσης τους για τον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον.

Όταν κάθε ομάδα ολοκληρώσει την εργασία της, συνεργαστείτε όλοι μαζί και συνθέστε ένα φυλλάδιο-άλμπουμ που να αποδίδει με σύντομα κείμενα και πλούσιο εικονογραφικό υλικό την εξέλιξη του όπλου από την αρχαιότητα ως σήμερα.

Στο τέλος προσθέστε ένα κείμενο με τον προβληματισμό σας ως επίλογο.

Εναλλακτικά

2. Στην Αθήνα, όπως και σε άλλες πόλεις του κόσμου, υπάρχει ένα Πολεμικό Μουσείο. Φανταστείτε ποια θα μπορούσαν να είναι τα εκθέματα ενός «Αντιπολεμικού Μουσείου».

► Χωριστείτε σε ομάδες και συλλέξτε υλικό: π.χ. φωτογραφίες, λογοτεχνικά κείμενα, τραγούδια, πίνακες ζωγραφικής ή άλλα έργα τέχνης κ.λπ. με αντιπολεμικά μηνύματα.

► Φτιάξτε το Μουσείο σας.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

Δευτερεύουσες τελικές προτάσεις

Ονοματικές

Επιρρηματικές

(βάλτε ένα ✓ στο σωστό)

▶ Δηλώνουν .....

.....

▶ Εισάγονται με τους συνδέσμους

.....

.....

Δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις

Ονοματικές

Επιρρηματικές

(βάλτε ένα ✓ στο σωστό)

▶ Δηλώνουν .....

▶ Εισάγονται με τους συνδέσμους

▶ Κατανοούμε ένα κείμενο καλύτερα, αν το αναλύσουμε στα συστατικά του, δηλαδή αν βρούμε

του κειμένου.

▶ Οι λέξεις *πιο* και *ποιο* λέγονται

Γιατί;

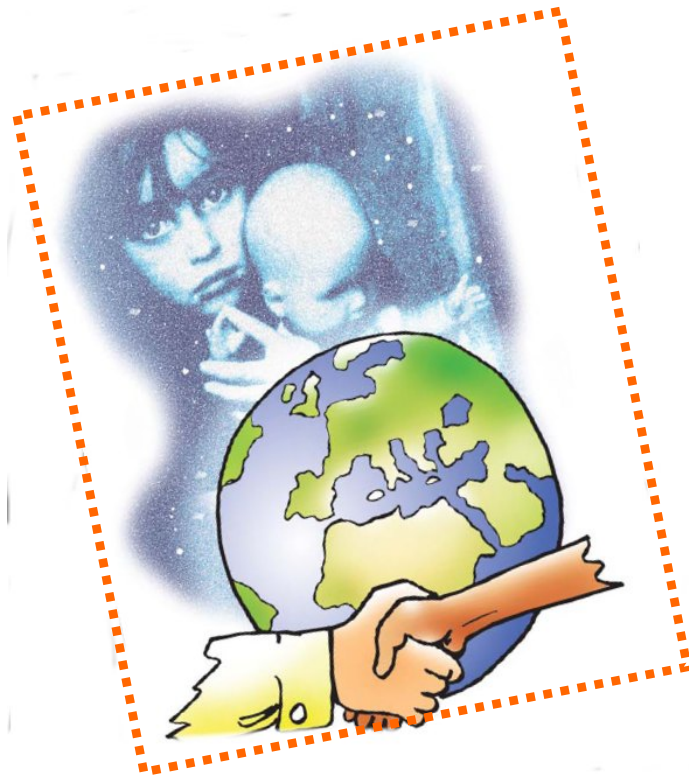
▶ Οι λέξεις *σχόλιο* και *σχολείο*

λέγονται .....

Γιατί;

6η ενότητα

**ΕΝΕΡΓΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ**

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μελετήσουμε τις **δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις** και θα δούμε τις **χρονικές σχέσεις** μεταξύ των γεγονότων και πώς αυτές εκφράζονται στο λόγο μας.

Θα μελετήσουμε τους **υποθετικούς λόγους** και θα μάθουμε να τους χρησιμοποιούμε κατάλληλα για να δηλώσουμε τις προϋποθέσεις για την εκπλήρωση μιας ενέργειας.

Θα συνειδητοποιήσουμε ότι **οι σημασίες μερικών λέξεων περιλαμβάνονται** στη σημασία μιας άλλης λέξης και αποτελούν εξειδικεύσεις της.

Θα μάθουμε **να ορίζουμε** διάφορες έννοιες με την ακρίβεια και

τη σαφήνεια που απαιτούνται σε κάθε περίπτωση.

Θα μιλήσουμε για τη φτώχεια, την αδικία, την καταπίεση και τα άλλα **βάσανα του κόσμου μας** και θα δούμε **κριτικά** και **αυτοκριτικά** τη **στάση** μας απέναντι σ' αυτά.

Θα μιλήσουμε για την αξία **της αλληλεγγύης** και θα σκεφτούμε με ποιες μορφές μπορεί αυτή να εκδηλωθεί σήμερα.

A ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κείμενο 1 [Αν δώσεις...]

Αν δώσεις ένα ψάρι
σ' έναν άνθρωπο,
θα φάει μια φορά.

**Αν τον μάθεις
να ψαρεύει,
θα τρώει σ' όλη
του τη ζωή.**

**Αν τα σχέδιά σου είναι για ένα
χρόνο, σπείρε σπόρους.
Αν είναι για δέκα χρόνια,
φύτεψε δέντρο.
Αν είναι για εκατό χρόνια,
μόρφωσε το λαό.
Σπέρνοντας μια φορά σπόρους,
σοδιάζεις μια φορά.
Φυτεύοντας ένα δέντρο,
σοδιάζεις δέκα φορές.
Μορφώνοντας το λαό,
σοδιάζεις εκατό φορές.**

**Κουάνγκ-Τσέου,
4ος-3ος αι. π.Χ., Κίνα**

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια είναι η καλύτερη βοήθεια που μπορεί κάποιος να προσφέρει στους συνανθρώπους του σύμφωνα με τον Κινέζο ποιητή;

2 Πιστεύετε ότι η πρότασή του έχει αξία σήμερα; • Με ποιους τρόπους θα μπορούσε να εφαρμοστεί στο σύγχρονο κόσμο;

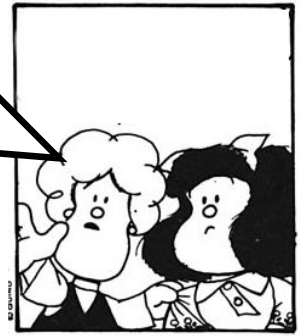

Κείμενο 2

**ΚΑΙ ΜΕΝΑ ΠΟΝΑΕΙ
Η ΨΥΧΗ ΜΟΥ, ΟΤΑΝ
ΒΛΕΠΩ ΦΤΩΧΟΥΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ
ΠΙΣΤΕΨΕ ΜΕ!**

**ΓΙ' ΑΥΤΟ, ΟΤΑΝ
ΘΑ ΓΙΝΟΥΜΕ ΚΥΡΙΕΣ,
ΘΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΟΥΜΕ
ΓΙΑ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΟΥΜΕ
ΤΟΥΣ ΑΠΟΡΟΥΣ...**

**...ΚΑΙ ΘΑ ΟΡΓΑΝΩΝΟΥΜΕ
ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΘΑ
ΕΧΟΥΜΕ ΚΟΤΟΠΟΥΛΟ, ΓΑΛΟ-
ΠΟΥΛΑ ΚΑΙ ΓΟΥΡΟΥΝΟΠΟΥΛΑ
ΚΙ ΟΛΑ ΤΑ ΚΑΛΑ, ΚΙ ΕΤΣΙ ΘΑ
ΕΧΟΥΜΕ ΤΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ...**

**...ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΟΥΜΕ
ΣΤΟΥΣ ΦΤΩΧΟΥΣ
ΑΛΕΥΡΙ, ΣΠΟΡΟΥΣ,
ΦΙΔΕ ΚΙ ΑΛΛΕΣ
ΤΕΤΟΙΕΣ ΑΗΔΙΕΣ
ΠΟΥ ΤΡΩΝΕ ΑΥΤΟΙ**

**Quino, *Μαφάλντα*,
εκδ. Παρά πέντε, 1991**

Ερώτηση κατανόησης

- Ποιες μορφές «αλληλεγγύης» σατιρίζει το κόμικς;

Κείμενο 3 Πώς ξεκινά μια αποστολή;

**ΓΙΑΤΡΟΙ
ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ**

Μόλις ξεσπάσει μια κρίση, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα στέλνουν μια έμπειρη ομάδα για διερευνητική αποστολή στην εν λόγω περιοχή. Η ομάδα αυτή θα εκτιμήσει τις ιατρικές και υγειονομικές ανάγκες, την τεχνική υποδομή, τις δυνατότητες μεταφοράς και αποθήκευσης του ιατροφαρμακευτικού υλικού,

θα καταγράψει τους φυσικούς παράγοντες (πολιτικούς, γεωγραφικούς, κλιματολογικούς κ.λπ.) και θα καθορίσει τους στόχους και τις προτεραιότητες της επικείμενης αποστολής στη χώρα.

Αμέσως μετά τη διερευνητική αποστολή, η ομάδα θα ενημερώσει τα κεντρικά γραφεία σχετικά με τα αποτελέσματα και τις εκτιμήσεις που προέκυψαν από την επίσκεψη στην περιοχή. Αν παρθεί απόφαση να ξεκινήσει εκεί μια νέα αποστολή, μια συντονιστική ομάδα θα καθορίσει τον προϋπολογισμό που θα δαπανηθεί στην αποστολή, τον αριθμό των εθελοντών που θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα καθώς και τις ειδικότητές τους, τις προτεραιότητες τόσο στον ιατρικό όσο και στον τεχνικό τομέα και το είδος και την ποσότητα του

εξοπλισμού που θα χρειαστούν οι ομάδες για τη λειτουργία του προγράμματος.

Ενημερωτικό φυλλάδιο της
οργάνωσης
Γιατροί Χωρίς Σύνορα, 2003

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Έχοντας υπόψη τις πληροφορίες του κειμένου, ποια γνώμη σχηματίζετε; • Για να γιατρευτούν οι πληγές του κόσμου φτάνουν οι καλές προθέσεις; • Τι άλλο χρειάζεται;

2 Ποιο είναι το μήνυμα του σκίτσου που συνοδεύει το κείμενο;

B ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

B1

Χρονικές προτάσεις

Κείμενο 4 Unicef

Έχετε σκεφτεί πως κάθε φορά που «βάζετε» τις ευχές στα αγαπημένα σας πρόσωπα να ταξιδέψουν πάνω σε μια κάρτα της Unicef, δίνετε ταυτόχρονα ένα γερό χτύπημα στις ασθένειες, στην πείνα, την αμάθεια και την παιδική εργασία; Ίσως το συνειδητοποιήσετε, αφού πρώτα μάθετε τι ακριβώς είναι και τι κάνει η Unicef. Για όσους από εσάς δεν το ξέρουν, πρόκειται για έναν οργανισμό που ίδρυσαν στις 11 Δεκεμβρίου 1946 τα Ηνωμένα Έθνη,

ώστε να κάνουν κάτι για τις αμέτρητες στρατιές των παιδιών που υπήρξαν θύματα του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου. Στις μέρες μας η Unicef έχει πια παραρτήματα σε όλο τον κόσμο, που ασχολούνται με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των παιδιών στις υπό ανάπτυξη χώρες. Ένα από τα 145 αυτά παραρτήματα βρίσκεται στην Ελλάδα. Η Unicef έκανε την εμφάνισή της στη χώρα μας το 1947, λίγο μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, όταν οι ελλείψεις σε τρόφιμα ήταν τεράστιες. Οι άνθρωποί της μοίραζαν γάλα στα μικρά Ελληνόπουλα, ενώ το 1950, όταν η χώρα υπέφερε από τους μεγάλους σεισμούς, η Unicef ήταν πάλι εκεί για να στηρίξει τα παιδιά με είδη πρώτης ανάγκης. Αργότερα, όταν η Ελλάδα βγήκε

από τη λίστα των υπό ανάπτυξη χωρών αυτού του είδους, η βοήθεια σταμάτησε. Το 1977, ωστόσο, ιδρύθηκε η Ελληνική Επιτροπή Συνεργασίας (σήμερα Ελληνική Εθνική Επιτροπή Unicef), με στόχο πλέον να ευαισθητοποιήσει τους Έλληνες στα προβλήματα των παιδιών άλλων λαών και να συνεισφέρει στα προγράμματα εκπαίδευσης, παροχής καθαρού νερού, εμβολιασμών, προστασίας των παιδιών του πολέμου και άλλα.

«Unicef, Η δράση της Unicef στην Ελλάδα – Πώς μπορώ να βοηθήσω;», περ. «Έρευνητές», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 1999 (διασκευή)

Ακούω και μιλώ

1. Βρείτε στα κείμενα τα ακόλουθα αποσπάσματα

α. «όταν η χώρα υπέφερε από τους μεγάλους σεισμούς, η Unicef ήταν πάλι εκεί» (κείμενο 4)

β. «Το 1977, ωστόσο, ιδρύθηκε η Ελληνική Επιτροπή Συνεργασίας» (κείμενο 4)

γ. «Αργότερα, όταν η Ελλάδα βγήκε από τη λίστα των υπό ανάπτυξη χωρών αυτού του είδους, η βοήθεια σταμάτησε» (κείμενο 4)

Υπογραμμίστε το μέρος κάθε αποσπάσματος που δηλώνει την έννοια του χρόνου. Τα μέρη που υπογραμμίσατε ανήκουν σε πολλές διαφορετικές συντακτικές

κατηγορίες (προθετικές φράσεις, επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις ως προσδιορισμοί κ.λπ.). • Ποια από αυτά είναι δευτερεύουσες προτάσεις;

2. Προσπαθήστε να ξαναδιατυπώσετε τα παραπάνω αποσπάσματα αλλάζοντας το υπογραμμισμένο μέρος τους. • Για να δηλώσετε την έννοια του χρόνου, χρησιμοποιήστε λέξεις/φράσεις που να ανήκουν σε διαφορετική συντακτική κατηγορία από αυτήν του κάθε παραδείγματος.

Διαπιστώνω ότι:

- ▶ Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να τοποθετήσουμε ένα γεγονός στον άξονα του χρόνου. Ένας από τους τρόπους αυτούς είναι οι δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις με τις οποίες δηλώνεται η χρονική σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα γεγονότα.
- ▶ Οι δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις είναι επιρρηματικές.

3. Βρείτε τις χρονικές προτάσεις του κειμένου 2. • Προσπαθήστε να δηλώσετε τη χρονική σχέση με άλλους τρόπους.

**4. Βρείτε στο κείμενο 4 τα αποσπάσματα που ακολουθούν.
α. «κάθε φορά που... παιδική εργασία;»**

β. «Ίσως το συνειδητοποιήσετε, αφού πρώτα μάθετε τι ακριβώς είναι και τι κάνει η Unicef»

- Ποιες είναι οι δύο ενέργειες που δηλώνονται σε καθένα από αυτά;
- Ποια χρονική σχέση τις συνδέει;
- Ποια ενέργεια προηγείται και ποια ακολουθεί;

5. Επαναδιατυπώστε το απόσπασμα β της παραπάνω δραστηριότητας χρησιμοποιώντας τις λέξεις: πριν να αντί για τις λέξεις: αφού πρώτα.

- Μη διστάσετε να κάνετε όσες αλλαγές χρειάζονται. Προσέξτε όμως να μην αλλάξετε το νόημα του αποσπάσματος.
- Τι διαπιστώνετε;

Μαθαίνω ότι:

- ▶ Το γεγονός που δηλώνεται με τη δευτερεύουσα χρονική πρόταση μπορεί να συμβαίνει ταυτόχρονα ή πριν (προτερόχρονο) ή μετά (υστερόχρονο) από εκείνο που δηλώνεται με την κύρια πρόταση.
- ▶ Για να δηλώσουμε τη διαφορετική χρονική σχέση, χρησιμοποιούμε διαφορετικούς χρονικούς συνδέσμους.

Ταυτόχρονο: *εκεί που, ενώ, ενόσω, καθώς, όσο, όποτε, όταν, σαν*

Προτερόχρονο: *άμα, αφού, αφότου, μόλις, μετά που, όποτε, όταν, σαν*

Υστερόχρονο: *μέχρι να/ που, όσο να/που, πριν (να), προτού (να), ωσότου (να), ώσπου (να), όποτε, όταν*

Κείμενο 5 [Γράμμα από τη Σομαλία]

Ας πούμε ότι σιγά σιγά μπαίνουμε σε μια ρουτίνα! Όχι ότι οι γκαντεμιές σταμάτησαν, απλά η κατάσταση φαίνεται σταθερή.

Για να μη λές όμως ότι μόνο γκρίνια ακούς από μένα (στο κάτω κάτω, τι φταίω εγώ αν βρέθηκα, ψαρούκλα όντας, στο μάτι του κυκλώνα, πρώτη αποστολή στη Σομαλία), υπάρχουν και καλά νέα...

Κατ' αρχάς, η ομάδα που απέμεινε είναι καινούρια και επίσης αναμένονται και νέες αφίξεις, όπερ σημαίνει, νέο αίμα και ενέργεια. αρκετά πια με την κούραση των προηγούμενων και τους συνεχείς αποχαιρετισμούς!

Έπειτα, (που είναι και το σπουδαιότερο) το πρόγραμμα

βαδίζει καλά και τα παιδάκια
στρογγυλεύουν και χαμογελάνε:
Ζουμπουρλούδικα ζουμπουρλούδικα,
αρχίζουν και κάνουν μαγουλάκια και
όταν δεν κουβαλάω το στηθοσκόπιο
και το ωτοσκόπιο, ξεθαρρεύουν και
δεν κλαίνε, παρά το ότι είμαι ένας
άσχημος μουζούνγκου (δηλ. λευκός)
με γυαλιά και ξασπρισμένο δέρμα.

Ύστερα, έχουμε και χρόνο για μια
μπίρα στο ποτάμι χαζεύοντας τους
κροκόδειλους και τους ιπποπότα-
μους και τις Κυριακές πάμε στην
αγορά για μάνγκο και παπάγια και
λαχανικά και κάνουμε παζάρια. [...]

Παρά το γεγονός ότι μου τη
σπάνε οι σοβινισμοί υπάρχουν κάποια
πράγματα που μου λείπουν απ' την
Ελλάδα: η ΘΑΛΑΣΣΑ, το ελαιόλαδο,
η φέτα, το ξενύχτι και τα ελληνικά
ως γλώσσα και ως ήχος (μπούχτισα

τα ισπανικά μέρα, νύχτα, αν και τώρα τα φιλοκαταλαβαίνω).

Πολλούς χαιρετισμούς σε όλους

εκεί, κι αυτούς που ξέρω και αυτούς που δεν ξέρω.

Φιλάκια Πέτρος

Πέτρος Ισαακίδης, γιατρός, μέλος της αποστολής των *Γιατρών Χωρίς Σύνορα* στη Σομαλία, ενημερωτικό φυλλάδιο της οργάνωσης, 2003

Ακούω και μιλώ

Σε ποιόν νομίζετε ότι απευθύνει το γράμμα του ο γιατρός;

- Με ποιο σκοπό το έγραψε;
- Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

Διαβάζω και γράφω

- 1. Υποθέστε ότι ο γιατρός του κειμένου 5 γράφει μια επιστολή**
- α. προς τους υπευθύνους του ελληνικού γραφείου των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα» για να τους ενημερώσει σχετικά με την αποστολή και**
- β. προς μια ελληνική εφημερίδα για την ενημέρωση των αναγνωστών της.**
- Πώς θα ήταν οι επιστολές αυτές;
  - Επιλέξτε ο καθένας έναν από τους δύο τύπους επιστολής και γράψτε ένα σύντομο κείμενο (200-250 λέξεις).
  - Διαβάστε τα κείμενά σας στην τάξη
  - Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε ανάμεσα στους τρεις τύπους της επιστολής, τους δύο που γράψατε και τον τρίτο του κειμένου 5;

- Εξηγήστε τις διαφοροποιήσεις που επιφέρατε στο αρχικό κείμενο γράφοντας το δικό σας.

2. Ένα από τα χιλιάδες παιδιά της Λιβερίας που παγιδεύτηκαν και εξαναγκάστηκαν να πάρουν μέρος στην εμφύλια αιματοχυσία που συγκλόνησε αυτή την αφρικανική χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 2000 αφηγείται την ιστορία του. Παρακάτω σας δίνεται η αφήγησή του, από την οποία έχουν αφαιρεθεί όλες οι ενδείξεις του χρόνου.

- Αφού τη διαβάσετε, προσπαθήστε να την αποκαταστήσετε βάζοντας τις χρονικές ενδείξεις που σας δίνονται ανακατεμένες στη β' στήλη, στη σωστή τους θέση.

Αφήγηση

Ένας φίλος μου πρότεινε να πάμε μια βόλτα. Συναντήσαμε ένα φορτηγό φορτωμένο με μια οπλισμένη ομάδα κυβερνητικών στρατιωτών που πήγαιναν στο μέτωπο. Ο φίλος μου πρότεινε να μπούμε στο φορτηγό και μπήκαμε. Νόμιζα πως θα πάμε βόλτα. Κατάλαβα πόσο δύσκολο ήταν να αποδράσω, αφού ήμουν περιτριγυρισμένος από ένοπλους άντρες. Ο διοικητής μάς είπε να σκοτώνουμε όποιον μας φαινόταν ότι κάνει πλιάτσικο. Σκοτώσαμε ή τραυματίσαμε τους περισσότερους φίλους μας. Βγήκα από αυτήν τη φοβερή κατάσταση. Θέλω να πω στους φίλους μου που κρατάνε ακόμη όπλα να τα αφήσουν και να

πάνε στο σχολείο.

**Robert Smith,
14 ετών από τη Λιβερία,
περ. Action Aid Ελλάς,
Οκτώβριος-Δεκέμβριος
2003 (διασκευή)**

Χρονικές ενδείξεις

- Σήμερα
- Όταν συνάντησα τους ανθρώπους της Action Aid
- Ένα πρωί που ήμουν σπίτι μου
- Εκεί που περπατούσαμε
- Σιγά σιγά Στην αρχή Τότε
- Όταν φτάσαμε στο μέτωπο του πολέμου
- Τις φοβερές εκείνες μέρες
- Αξιολογήστε τις δύο εκδοχές της αφήγησης. • Ποια σας φαίνεται

καλύτερη και γιατί;

Διαπιστώνω ότι:

► Όταν θέλουμε να αφηγηθούμε κάτι (γραπτά ή προφορικά), **οι προσδιορισμοί του χρόνου και οι δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις** μάς είναι πολύ χρήσιμες στην οργάνωση του λόγου μας και βοηθούν τον αναγνώστη / ακροατή να παρακολουθεί τη **ροή της αφήγησης** και να κατανοεί τις **σχέσεις ανάμεσα στα γεγονότα.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 3ου ΤΟΜΟΥ

4η ΕΝΟΤΗΤΑ Ενωμένη Ευρώπη και Ευρωπαίοι πολίτες	7
Γ. Ελληνικά σε ξένες γλώσσες	8
Δ. Συνώνυμα –Αντίθετα	27
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου	39
Διαθεματική εργασία	44
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας	47
5η ΕΝΟΤΗΤΑ Ειρήνη – Πόλεμος..	50
A. Εισαγωγικά κείμενα	53
B. Τελικές και αιτιολογικές προτάσεις.....	68
B1. Τελικές προτάσεις	68
B2. Αιτιολογικές προτάσεις.....	80
Γ. Αναλύοντας το κείμενο στα συστατικά του	90
Δ. Λεξιλόγιο– Ομόηχες και παρώνυμες λέξεις	102

Ε. Δραστηριότητες παραγωγής	
λόγου	110
Διαθεματική εργασία	117
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας	121

6η ΕΝΟΤΗΤΑ Ενεργοί πολίτες για	
την υπεράσπιση οικουμενικών	
αξιών	123

A. Εισαγωγικά κείμενα	125
B. Χρονικές και υποθετικές	
προτάσεις	132
B1. Χρονικές προτάσεις	132

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.